

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie / Ústav dějin
křesťanského umění

Dominika Plánková

Jezuitská kolej v Klatovech

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Kuchařová, Ph.D.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. května 2012

Dominika Plánková

Bibliografická citace

Jezuitská kolej v Klatovech [rukopis] : bakalářská práce / Dominika Plánková ; vedoucí práce: Mgr. Hedvika Kuchařová, Ph.D. -- Praha, 2021. -- 62 s.

Anotace

Jezuitská kolej v Klatovech s přiléhajícím kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce a gymnáziem je významnou barokní památkou západních Čech a v minulosti tvořila důležité centrum vzdělanosti i pro německé příhraniční oblasti. Celý komplex je spojen s významnými jmény, ať už z řad literátů nebo architektů. Tato práce se zaměřuje na postupný vývoj komplexu, jeho uměleckou výzdobu, místy pohnutou historii a působení jezuitského řádu v Klatovech.

Klíčová slova

Klatovy, Jezuité, Tovaryšstvo Ježíšovo, kolej, gymnázium, baroko, 17. a 18. st.

Abstract

Jesuit college in Klatovy with adjoining Church of The Immaculate Conception of Virgin Mary and Saint Ignatius and grammar school is a remarkable baroque monument of southwestern Bohemia and in the past served as an important center of knowledge, even for the bordering german area. The complex is connected with significant names of many great writers and architects. This Bachelor's thesis focuses on describing the changes of the complex, the artistic decoration, it's complicated history and the activity of Society of Jesus in Klatovy.

Keywords

Klatovy, Jesuits, Society of Jesus, college, grammar school, baroque, 17. and 18. century

Počet znaků (včetně mezer): 82 041

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce Mgr. Hedvice Kuchařové, Ph.D za její rady a odbornou pomoc při řešení dané problematiky. Dále bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za podporu při psaní.

Obsah

Úvod	5
1. Tovaryšstvo Ježíšovo	6
1.1. Život sv. Ignáce z Loyoly a vznik řádu	6
1.2. Řádová spiritualita	10
1.3. Organizace řádu	12
1.4. Dějiny řádu v Českých zemích	14
2. Jezuitská kolej v Klatovech	17
2.1. Pokus o založení koleje v Plzni	17
2.2. Vojtěch Chanovský z Dlouhé Vsi	17
2.3. Agitační snahy Vojtěcha Chanovského z Dlouhé Vsi a jezuité v Klatovech	18
2.4. Činnost Tovaryšstva	20
2.5. Stavební činnost	24
2.6. Stavební činnost po roce 1689	32
3. Popis jezuitského komplexu	37
3.1. Kolej	37
3.2. Chrám Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce	38
3.2.1. Výzdoba	41
3.2.2. Mobiliář	43
Gymnázium v 17. a 18. století	47
Činnost jezuitů v 18. století a jejich zrušení	49
Závěr	51
Seznam použitých zkratk	53
Obrazová příloha	54
Seznam vyobrazení	57
Seznam literatury a pramenů	58

Úvod

Tato práce se zaměřuje na dějiny jezuitského komplexu v Klatovech, včetně jeho architektonického i hospodářského vývoje až do doby zrušení Tovaryšstva Ježíšova.

V rámci prvních kapitol bude přiblížena problematika jezuitského řádu, od jeho vzniku, počínající životem sv. Ignáce. Skrze etablování Tovaryšstva a jeho ustanovení. Rovněž jsou pak v zmíněny zásadní body řádové spirituality, organizace a historie řádu v Českých zemích.

V následujícím oddílu se práce zaměřuje na samotné založení koleje a školy, její následný rozvoj v Klatovech. Dále je popsán celkový stavební vývoj komplexu sestávající z budovy koleje, kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, přiléhajícího gymnázia a katakomb skrývajících se pod kostelem. Na jejichž stavbě se podílelo několik slavných barokních architektů.

Posléze je rozbor doplněn o architektonické popisy budov a charakteristiku jejich výzdoby, která vznikala napříč několika uměleckými etapami, obzvláště pak v případě kostela, včetně jeho mobiliáře. Opomenuta nezůstane ani situace jezuitského gymnázia a jeho fungování. V samotném závěru práce je pak vylíčen neradostný osud Tovaryšstva Ježíšova v rámci Českých zemí i Klatov.

Práce je koncipována na základě primárního pramene, který představuje klatovská kolejní kronika *Historia collegii Clattoviensis* a sekundární literatura, které není mnoho, přestože klatovská kolej s kostelem nepatří mezi nevýznamné památky. Z literatury mladší se žádná nevěnuje plně jezuitskému komplexu, ale pouze jeho jednotlivým částem. V rámci monografie Klatovy z edice Dějiny českých, moravských a slezských měst a III. dílu Bubnovy Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích, nalezneme alespoň stručnou historii koleje a gymnázia.

Mnohem podrobněji se problematice věnují studie, vycházející ve sbornících edice Barokní jezuitské Klatovy a Galerie Klatovy / Klenová. Z toho stojí za zmínku studie zabývající se právě kostelem od Miroslava Herolda, který se soustřeďuje na celkový vývoj stavby kostela a jeho výzdobou v širším kontextu. Dále pak nedávno publikovaná monografie Jiřího Fronka o malíři Johannu Hiebelovi, která detailně popisuje freskovou výzdobou kostela a je i její interpretací.

1. Tovaryšstvo Ježíšovo

1.1. Život sv. Ignáce z Loyoly a vznik řádu

Tovaryšstvo Ježíšovo, latinsky *Societas Jesus*, či Jezuité jsou řádem založeným sv. Ignácem z Loyoly. Tento světec se narodil roku 1491, jako nejmladší ze třinácti dětí, do rodiny zámožného šlechtice Beltráma Ibáñez de Oñaze y Loyola. Byl pokřtěn jménem Iñigo. I přes veškerou podobnost nemá Iñigo nic společného se jménem Ignác, které patrně přijal až při studiích v Paříži, kde je roku 1535 zapsán v aktech univerzity, jako *dominus Ignatius de Loyola, dioecesis pampilonensis*.¹ Jméno Ignác si nejpravděpodobněji zvolil z úcty ke sv. Ignáci Antiochijskému.

Iñigo byl vychován v katolické víře tak, aby dosahoval dobové ideji rytíře. Z toho důvodu byl dán na vychování jako páže mezi léty 1505–1507, do rodiny vrchního správce státní pokladny a rádce Ferdinanda Aragonského a Isabely Kastilské, příbuzného Dona Juana Velázqueze de Cuéllar.² Kde si měl plně osvojit dvorské mravy a podle některých dochovaných informací i společenské nešvary.³ Podle nichž se měl se svým bratrem Pedrem Lópezem v Arévalu, v rodném městě, dopustit nespecifikovaného násilí.⁴

Po smrti Ferdinanda Kastilského (23. ledna 1516) upadl Don Juan Velázquez de Cuéllar v nemilost u následujícího panovníka Karla I. a tak byl i mladý Iñigo nucen opustit dvůr. Na doporučení byl přijat do služeb, jako osobní gardista vévody z Nájery a navarrského místokrále Dona Antonia Manrique de Lara.

V této době se Loyola uplatnil nejen jako válečník, ale také jako diplomat.⁵ Jeho kariéra bojovníka končí rokem 1521, kdy je těžce zraněn při obléhání města Pamplony francouzskými vojsky. Iñigo spolu s posádkou bránil pevnost. Při její obraně byl poraněn zásahem dělovou koulí, která mu roztříštila holení kost pravé nohy a poranila levou.⁶ I přes veškerá snažení byla kapitulace města nevyhnutelná.

¹ BUBEN 2012, 34

² ČORNEJOVÁ 2002, 9; KIECHEL 2010, 58

³ ČORNEJOVÁ 2002, 9; KIECHEL 2010, 58

⁴ BUBEN 2012, 34

⁵ BUBEN 2012, 35

⁶ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 118

Jeho statečnost při boji ocenili i francouzští obyvatelé, kteří ho následně nechali dopravit na rodný zámek Loyola. Cesta však trvala dva týdny a během ní Iñigovi noha špatně srostla.⁷ Následná léčba byla velmi náročná a především nesnesitelně bolestivá, v podstatě je zázrakem, že celou tuto epizodu přežil.

Dobu strávenou na lůžku si Iñigo krátil četbou knih náboženských. Se zájmem čítal dílo Jakuba de Voragine *Legenda Aurea* a *Vita Christi* od Ludolfa Saského.⁸ Knihy o svatých mu měly přinášet klid duše, díky čemuž pocítil touhu dělat velké věci ve službách Božích.⁹

Po uzdravení se Loyola rozhodl vydat na cestu do slavného poutního místa, benediktinského kláštera Montserrat nedaleko Barcelony. Během poutě se měl dostat do konfliktu s pokřtěným maurem, který pochyboval o Neposkvrněném početí Panny Marie. Zpočátku se ho Iñigo chystal udeřit, údajně ho snad chtěl i zabít, ale ovládl se a nechal ho v pokoji odejít.¹⁰ Cestou pak rozdal veškerý svůj majetek.

Během tří dnů se připravoval na generální zpověď, po níž před Pannou Marií Montserratskou probděl celou noc, načež se rozhodl celý svůj život zasvětit Bohu.¹¹ Následně se odebral do Manresy, kde setrval v dominikánském klášteře, zde se modlil a meditoval v nedaleké jeskyni. Zpytoval své svědomí za všechny hříchy, které doposud spáchal.

Na základně meditací a vnitřních zážitků začal načrtávat Duchovní cvičení, která později výrazně zasáhla do vývoje křesťanského světa.¹² Z města k němu dokonce přicházeli lidé a vyhledávali jeho duchovní rady.¹³ Nadto se mu zde dostalo mystického vidění, kterým zprvu nedokázal porozumět a pokládal je za ďábelské mámení.¹⁴

Z Manresy se vydal nejprve do Říma, aby získal povolení od tehdejšího papeže Hadriána VI. a mohl se tak vydat na poutní cestu do Jeruzaléma. Hned první den svého pobytu ve Svaté zemi navštívil chrám Božího hrobu. Loyolu návštěva svatých míst natolik dojala, že

⁷ BUBEN 2012, 35; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 118

⁸ BUBEN 2012, 35; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 120; KIECHEL 2010, 58

⁹ ČORNEJOVÁ 2002, 10

¹⁰ BUBEN 2012, 36; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 125

¹¹ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 126–127

¹² BUBEN 2012, 36; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 130

¹³ KIECHEL 2010, 62

¹⁴ ČORNEJOVÁ 2002, 14

zde toužil zůstat a sloužit Bohu. Jeho přání se však setkala s odmítnutím ze strany františkánů, kteří zde měli za úkol spravovat svatá místa.¹⁵ Provinciál mu musel dokonce pohrozit exkomunikací, aby se Iñigo vydal na zpáteční cestu do Evropy.

Po návratu ze Svaté země se rozhodl stát knězem, uvědomoval si však svou nekvalifikovanost k takovému poslání a proto až v poměrně vysokém věku začal studovat.¹⁶ V Barceloně začal se studiem latiny. Dále se zapsal na artistickou fakultu Alcala de Henares.¹⁷ Svůj volný čas vyplňoval tím, že uděloval duchovní rady a poučoval o hříchu své přátele a další posluchače, což postupně začalo vzbuzovat nelibost inkvizice.¹⁸ Proto byl dokonce i několikrát obviněn a uvězněn.¹⁹ Což v důsledku vyústilo v zákaz hovořit o duchovních věcech. Také si zde získal své první 4 následovníky, ti ho však velmi brzy opustili.

Kvůli nevoli inkvizice se Loyola rozhodl opustit Španělsko a odejít na pařížskou Sorbonnu. Kde si v prvních letech opakoval svá humanitní studia, dále absolvoval filozofická a teologická studia. Podstatný je pobyt Loyoly na koleji sv. Barbory, kde se setkal s muži, kteří později vytvořili jádro Tovaryšstva Ježíšova. Jmenovitě to byli Petr Faber ze Savojska, Šimon Rodriguez z Portugalska, František Xaver z Navarry, později se k nim připojili ještě španělé Diego Laínez, Alfons Salmerón a Nicolas Alonso řečený Bobadilla.²⁰

Všichni tito muži slavnostně složili slib čistoty a chudoby v kapli Panny Marie na Montmartru, na svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna 1534.²¹ Spolu s těmito dvěma sliby přislíbili navíc přesídlit do Jeruzaléma a šířit víru mezi nevěřícími, pokud se jim tento plán nepovedlo uskutečnit do roka, měli své služby nabídnout papeži.²² Datum ustanovení v podstatě pouhého společenství, někdy bývá pokládáno za datum založení řádu samotného.

¹⁵ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 143

¹⁶ Iñigovi mohlo být v této době pravděpodobně mezi 30–34 lety.

¹⁷ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 150

¹⁸ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 153–153

¹⁹ KIECHEL 2010, 62

²⁰ BUBEN 2012, 38–39

²¹ BUBEN 2012, 38; ČORNEJOVÁ 2002, 18; KIECHEL 2010, 63

²² KIECHEL 2010, 62

Cesta k založení řádu byla však stále dlouhá. Přátelé se na čas rozdělili a sám Ignác se vrátil do Španělska, navštívit své rodiště. Společně se svými druhy se znovu shledal až v Benátkách roku 1537, kde měli být všichni vysvěceni na kněze a odtud pokračovat do Svaté země, jelikož Ignác se stále nevzdal myšlenky na christianizaci nevěřících v Jeruzalémě.²³ Tu však nemohl uskutečnit, kvůli válečnému konfliktu mezi Benátkami a Turky.

V roce 1537 zažil Ignác mystické vidění při cestě do Říma, v La Storta, které ho definitivně ujistilo v ideji založení řádu.²⁴ Počátkem roku 1538 se Ignácovi druzi shromáždili v Římě, kde konali své *exercicie*, mnohokrát se museli bránit podezření z rozšiřování bludného učení. Nakonec se jim však povedlo získat si náklonnost papeže Pavla III., který nejprve řád potvrdil ústně 3. září 1539, později bulou *Regimini militantis Ecclesiae* z 27. září 1540 a přidělil jim římský kostel S. Maria della Strada.

Zároveň s tím se v roce 1539 společenství shodlo na jménu Compañia de Jesús, jako výraz poslušnosti Ježíši Kristu, jelikož neměli jiného představeného nežli Krista a jeho náměstka na zemi.²⁵ Jméno Ježíš si jezuité zvolili, jako poukaz na pravé lidství Spasitele, nikoli titul Kristus, jež naopak vyjadřoval jeho pravé Božství.²⁶

Současně bylo rozhodnuto o tom, že představený bude volen doživotně a o pravidlech přijímání noviců a jejich propouštění. V tomtéž roce byla vypracována základní osnova budoucích stanov řádu.

Zároveň Ignác ustanovil tzv. formule řádu: sliby chudoby a poslušnosti, misijní poslání, zvláštní poslušnost vůči papeži, pravomoci nejvyššího představeného řádu a dalších vysokých hodnostářů.²⁷ Jako první generál řádu byl zvolen právě Ignác, který sice zprvu pochyboval o své způsobilosti, avšak nakonec pozici přijal.²⁸

²³ BUBEN 2012, 39; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 172

²⁴ ČORNEJOVÁ 2002, 19; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 174

²⁵ BUBEN 2012, 41

²⁶ BUBEN 2012, 41

²⁷ ČORNEJOVÁ 2007, 11

²⁸ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 179

Zajímavostí je, že čeští studenti, kteří byly vysláni do Říma studovat a potažmo aby se v budoucni stali členy řádu, v rámci plánu na obrození katolické víry u nás, se s sv. Ignácem ještě setkali.

Ignác se ještě během svého života zasloužil o vytvoření definitivní řádové ústavy, na níž se spolupodílel řádový sekretář Jan de Polanco, kterou nazýváme Konstitucí, latinsky *Constitutiones Societatis Iesu*. Původně byla Konstituce psána španělsky, až v roce 1552 byla přeložena do latiny.²⁹

Sv. Ignác po své smrti zanechal velmi rozvinutý a živý řád, který se úspěšně šířil Evropou, kde se především zaměřoval na rekatolizační snahy a do zemí mimo starý kontinent s cílem šířit křesťanskou víru.

1.2. Řádová spiritualita

Omnia ad maiorem dei gloriam, vše pro větší slávu boží i tak by se dala charakterizovat spiritualita Tovaryšstva Ježíšova. Spiritualita samotná vychází z Duchovních cvičení, díla sv. Ignáce, patrně inspirovaných spisem z roku 1500 vydaného v benediktinském klášteře Manrese Donem Garcíou Cisarem.³⁰

Hlavní myšlenka díla spočívá dle slov sv. Ignáce „v poznání Boha i sebe samého“. Dokonalosti je možné dosáhnout, lépe řečeno se jí přiblížit, nejen skrze mystická vytržení, ale i vlastním snažením.³¹ Skrze vlastní zdokonalování, jako je modlitba, přijímání, svátosti, pokání a duchovní cvičení. Podle sv. Ignáce totiž nemůže být nikdo spasen bez vlastního úsilí, čímž zavrhuje protestantskou nauku o predestinaci.

Kladen je důraz na lidskou individualitu a aktivní přístup jednotlivce, důležitá je osobní modlitba, která by se neměla vyhýbat citům, být nelitostná k sobě samému. Jelikož člověk se modlí svobodně, tak i jeho modlitba by měla být vyjádřena vlastními slovy.³² Člověk by měl rozjímat o biblických textech, přitom se soustředit na osobu Ježíše a následovat ho. Důležité je taktéž zpytování svědomí, kdy je kladen důraz na rozpoznání hříchu a odvrácení se od

²⁹ ČORNEJOVÁ 2007, 11; Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 179

³⁰ BUBEN 2012, 11

³¹ BUBEN 2012, 11, Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 180

³² Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 33–34; KIECHEL 2010, 64

něj.³³ Nejdůležitější však bylo pro sv. Ignáce objevení osobní Boží vůle.³⁴ Přirozeně je proto řádová spiritualita výrazně kristologická, panuje zde i velká úcta k Panně Marii, Nejsvětější Trojici a pochopitelně světcům. Pro nás je významný například kult sv. Jana Nepomuckého, který je i jedním z důležitých světců uctívaných v řádu a současně jedním ze zemských patronů.³⁵

Hlavním principem a zákonem řádu je láska k Bohu, nejvyšší řádovou ctností je poslušnost a také *jednota srdcí a myslí*, která úzce s poslušností souvisí.³⁶ Sv. Ignác rozlišuje tři stupně poslušnosti, ten nejvyšší představuje vzdání se vlastní vůle i názoru. Rozumějme však, že se nejedná o pouhé popření individuality, ale o náhradu vyšší vůlí.³⁷ Poslušnost znamená otevřenost vůči Boží vůli a tu měli jezuité jednak prokazovat, jak svým nadřízeným, tak i papeži.

Hlavním úkolem jezuitského řádu byla především obrana a šíření katolické víry. Mezi jejich další činnosti patřily: pastorační, katechetické, literární práce, činnosti ve školství, především pedagogické a samozřejmě také misijní činnost.

Missio, neboli poslání znamená vydat se tam, kde je toho nejvíce zapotřebí, tedy do zemí dosud nekřesťanských. Misie napomáhaly naplnění apoštolské činnosti, šíření evangelia mezi nevěřícími a pohany, a obracení lidí odpadlých od římské víry³⁸

Jezuitské školství bylo proslavené hraním divadelních představení, která hráli i jejich studenti, doprovázená i hudební a pěveckou produkcí. Okázale slavili i církevní svátky, k nimž samozřejmě patřilo divadlo, příkladem mohou být stavba Božích hrobů o Velikonocích nebo jesliček o Vánocích.³⁹

³³ Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005, 20–22

³⁴ KIECHEL 2010, 64

³⁵ BUBEN 2012, 13–14

³⁶ BUBEN 2012, 12

³⁷ BUBEN 2012, 13

³⁸ ČORNEJOVÁ 2002, 40

³⁹ BUBEN 2012, 13; BOBKOVÁ-VALENTOVÁ/JACKOVÁ 2010, 896–897

1.3. Organizace řádu

Vnitřní uspořádání Tovaryšstva bývá někdy připodobňováno k vojenské organizaci, nelze se divit, sv. Ignác zvolil za jednu z nejvyšších řádových ctností poslušnost. Závaznou normou řádu je Institut Tovaryšstva, který sestává z Formule institutu. Tento dokument lze nazvat „řeholí“ řádu, jejíž součástí je Konstituce (stanovy), *Examen generale* (pravidla přijímání do řádu), pravidla a směrnice (už stanovil sv. Ignác *Všeobecná pravidla a Pravidla o skromnosti*).⁴⁰

Členové jezuitského řádu se podle dosaženého vzdělání, zastávaných funkcí, věku a samozřejmě také dle míry přivtělení k Tovaryšstvu, kterou vyjadřovaly složené sliby, dělili do několika skupin.⁴¹

Nejnižší stáli novicové. Adepti dvouletý noviciát strávili ve zvláštním domě, kde se měli věnovat duchovním cvičením a podrobit se celkem šesti zkouškám. Noviciát byl zakončen sérií duchovních cvičení, generální zpovědí, zkouškou a složením jednoduchých slibů.⁴² Poté se adepti stali scholastiky, kteří dále studovali. Ti si po ukončení studia filozofické fakulty museli zopakovat jednoduché sliby a stali se z nich tak *scholastici approbati*. Jejich cesta dále vedla na gymnázia, kde se stali učiteli na dobu jednoho až čtyř let.⁴³ Dále mohli pokračovat studiem teologie, které trvalo čtyři až šest let a po jehož dokončení byli vysvěceni na kněze.⁴⁴ Po dosažení věku 25 let a sedmi letech strávených v Tovaryšstvu, mohli být mladí jezuité připuštěni ke třetí probaci.⁴⁵ Tu opět strávili ve speciálním domě po dobu jednoho roku a její náplní byla především duchovní cvičení spojená s praxí v duchovní správě. Terciát vrcholil složením čtyř slavných slibů (poslušnosti, čistoty, chudoby a poslušnosti vůči papeži), čímž se stávali profesy (také *patres (professi) quatuor votorum (soleminum)*).⁴⁶

⁴⁰ BUBEN 2012, 19

⁴¹ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 9

⁴² BUBEN 2012, 19; ČORNEJOVÁ 2002, 53

⁴³ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 10

⁴⁴ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 10

⁴⁵ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 10

⁴⁶ BUBEN 2012, 19; ČORNEJOVÁ 2002, 53

Další důležitou skupinou duchovních byly *coadiutores spirituales*, kteří nebyli profesními otci a zastávali nižší úřady (např. představený domu).⁴⁷ Dále k Tovaryšstvu patří i laikové, kteří bývají označováni *coadiutores temporales* a zastávali spíše manuální práce potřebné k fungování řádových domů.⁴⁸ Duchovní a světští koadjutoři opakovali po určité době strávené v řádu examina i veřejné sliby, čímž se z nich stávali *coadiutores formati*.⁴⁹

Vedení řádu lze rozdělit na všeobecné a místní. Řád je veden monokraticky, to znamená, že každý představený má v rámci své pozice dohlázeitele, jehož povinností je kontrolovat a napomínat. Nejvyšší postavení v řádu zastává generál, který je volen doživotně generální kongregací, která je nejvyšším shromážděním, které disponuje zákonodárnou mocí, může tedy trestat a vydávat nařízení.⁵⁰

V rámci místního zařízení lze rozlišovat provinciály a další představené, jedná se o lokální vedení v rámci provincií, kolejí, profesních domů, misí a dalších stanovišť.

Členové jezuitského řádu za normálních okolností žili v domech různých typů.⁵¹ Profesní domy byly určeny pro profesy a v každé provincii byl zpravidla jeden takovýto dům. Tento typ řádového domu nesměl vlastnit žádné statky a byl odkázán na almužnu. Dále pak semináře, které byly určeny pro vzdělávání členů řádu a nebo domy probací.⁵²

Mezi školská zařízení lze řadit koleje, při kterých mohly fungovat školy poskytující gymnaziální nebo univerzitní vzdělání, popřípadě další menší ústavy.⁵³ Koleje byly jedním z nejrozšířenějšího typu řádového domu, ke kterému náležel majetek a často i řada bohatých mecenášů. V českých zemích byly také dvě jezuitské univerzity.⁵⁴

Dalším typem jsou rezidence, které v některých případech podléhaly kolejím.⁵⁵ U rezidencí mohly být, také školy tzv. elementárky, které zajišťovaly výuku čtení, psaní

⁴⁷ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 10

⁴⁸ ČORNEJOVÁ 2002, 51

⁴⁹ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 10

⁵⁰ ČORNEJOVÁ 2002, 54

⁵¹ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 11; BUBEN 2012, 28

⁵² BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 12; BUBEN 2012, 28

⁵³ BUBEN 2012, 28

⁵⁴ ČORNEJOVÁ 2002, 60

⁵⁵ BUBEN 2012, 28

a počítání.⁵⁶ Naopak nejmenší byly misijní domy, které představovaly jen dočasné usídlení v regionu pro jednoho či více misionářů.⁵⁷

Podle typů řádových domů lze rozlišovat jednotlivé představené. Pravideln však zůstává, že představený mohl zastávat svou určenou pozici pouze tři roky, o tomto ustanovení rozhodl již sv. Ignác.⁵⁸

1.4. Dějiny řádu v Českých zemích

Situace v době příchodu Tovaryšstva do Čech byla velmi nepříznivá pro katolíky, kterých byla menšina, kněží příliš nebylo. Dokonce od roku 1425 nebyl obsazen arcibiskupský stolec.⁵⁹

Jako první se začala aktivně činit kapitula sv. Víta s tehdejšími proboštem Jindřichem Píškem (Scribonius) z Horšova, který požádal tehdejšího panovníka Ferdinanda I. o obnovení arcibiskupství a přivedení nového řádu do Čech, který by se aktivně zabýval školstvím.⁶⁰ Jeho návrh podpořil i velmistr řádu Křižovníků s červenou hvězdou, strahovský a břevnovský opat a další. Připojilo se k nim i 14 předních českých šlechticů, páni z Lobkovic, Wartenbergu, Hradce, Kolovrat a další.⁶¹

Téhož roku, bylo vybráno 12 schopných mladíků, kteří byli vysláni do Říma, kde měli studovat na školách Tovaryšstva Ježíšova a posléze by se z nich stali i členové řádu. Čeští studenti ještě při svých studiích zastihli sv. Ignáce, jako generála řádu. Byli to Wolfgang Georgii, Tomáš Hedl, Tomáš Pfeifer, Ondřej Pěšina, Josef Strakonický, Václav Šturm, Baltazar Hostounský, Wolfgang Gingalia z Horšovského Týna, Valentina Voyta z Prahy.⁶²

Před vysláním prvních jezuitů do Čech, by vyslán Petr Canisius, který měl nejprve zjistit situaci a posléze připravit vše na příchod povolaných *patres*. Usoudil, že v Čechách je příznivá situace pro uvedení Tovaryšstva, jelikož utrakvismus je už „herezí“ značně vyčpělou

⁵⁶ ČORNEJOVÁ 2002, 56

⁵⁷ ČORNEJOVÁ 2002, 56; BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 12

⁵⁸ BUBEN 2012, 29

⁵⁹ BUBEN 2012, 173

⁶⁰ BUBEN 2012, 173; ČORNEJOVÁ 2002, 32; BÍLEK 1873, 1

⁶¹ BÍLEK 1873, 1

⁶² KOLÁČEK 2010, 218

a jeho přívrženci se mezi sebou notně přou, a tak roku 1555 Canisius sdělil sv. Ignáci, že vyslání jezuitů je příhodné.⁶³ Bylo mu nabídnuto několik míst, jakožto potenciálních sídel, mezi nimiž byl Ojvín, klášter sv. Tomáše na Malé Straně, ty mu však nevyhovovaly. Zvolil až poškozený klášter dominikánů u sv. Klimenta, který byl stále obýván.⁶⁴

Roku 1556 byla vyslána skupina 12 jezuitů z Říma a do Prahy dorazili 21. dubna 1556.⁶⁵ V Praze nebyli moc kladně přivítáni, zároveň dominikáni s nelibostí opouštěli svůj dosavadní klášter. Již 8. července zahájili výuku, zpočátku jen v nižších třídách.⁶⁶ Otevřeli konvikt u sv. Bartoloměje, který byl určen pro šlechtice a seminář u sv. Václava, pro chudé studenty, nefungoval však stále. Jezuitské školy navštěvovali i studenti protestantského vyznání, jelikož sv. Ignác vybavil vyslané jezuity instrukcemi, ve kterých nabádal, aby brali do škol studenty bez rozdílu vyznání, nezaobírali se vyvrácením bludných názorů, naučili se česky a mnoho dalšího.⁶⁷ Roku 1559 přichází z Říma první jezuité českého původu, patres Valentin Voyt a Ondřej Pešina.⁶⁸

V této nelehké době Ferdinand I. vydal dne 26. září 1562 zlatou bulu pro obnovu pražského arcibiskupství. Novým arcibiskupem se stal Antonín Burs z Mohelnice, který stejně jako panovník usiloval o náboženský mír.⁶⁹

Úkolem řádu na území Českého království bylo povznést duchovní úroveň, jak u laiků, tak i u kněží a vychovávat nová pokolení v katolické víře. S tím se Tovaryšstvo pokoušelo rozšířit i mimo Prahu, především s podporou šlechty.

V Olomouci tak vzniká akademie, druhé vysoké učení po Praze v rukou Jezuitů. Jezuité sem přicházejí roku 1566 na pozvání tamějšího biskupa Viléma Prusinovského z Víckova.⁷⁰ S podporou šlechty se řád rozšířil do Českého Krumlova, díky Vilémovi z Rožmberka. Kolej

⁶³ ČORNEJOVÁ 2002, 34–35

⁶⁴ BÍLEK 1873, 4–5

⁶⁵ BUBEN 2012, 176; ČORNEJOVÁ 2002, 36 udává datum 6. 7. 1556; KOLÁČEK 2010, 218

⁶⁶ BUBEN 2012, 176; ČORNEJOVÁ 2002, 36 udává už 7. července; KOLÁČEK 2010, 219

⁶⁷ BUBEN 2012, 175–176

⁶⁸ KOLÁČEK 2010, 218

⁶⁹ ČORNEJOVÁ 2002, 30

⁷⁰ BÍLEK 1873, 31; ČORNEJOVÁ 2002, 36

v Chomutově nechal zřídit Jiří Popel z Lobkovic, v Jindřichově Hradci zase Adam z Hradce a mnoho dalších míst. Velkým podporovatelem byl taktéž Vilém Bořita z Martinic.

V roce 1575 vzniká tzv. Česká konfese, dohoda mezi luterány, českými bratry a novoultrakvisty, kterou Maxmilián II. pouze ústně potvrdil, jeho syn Rudolf II. pak vydal roku 1609 tzv. Majestát, který potvrzoval nekatolíkům náboženskou svobodu a ne přímo stvrzoval Českou konfesi. Náboženské napětí v zemi rostlo a k vyvrcholení došlo defenestrací Víléma Slavaty, Jaroslava z Martinic a sekretáře Filipa Fabrici z Ludvíkova paláce na Pražském hradě. Na to byli 1. června 1618 vypovězeni všichni členové Tovaryšstva ze země.⁷¹

Konec nekatolických stavů zpečetila bitva na Bílé hoře 8. listopadu 1620. Což dovolilo v krátké době po bitvě návrat jezuitů do svých kolejí. Velký vliv na průběh rekatolizace v Česku měl Vilém Lamormain, který sám byl jezuitou, a byl autorem jedné z koncepcí rekatolizace Čech.⁷² V následujících letech začínají zlaté roky působení Tovaryšstva u nás.

⁷¹ BÍLEK 1873, 37–38

⁷² ČORNEJOVÁ 2002, 91–92

2. Jezuitská kolej v Klatovech

2.1. Pokus o založení koleje v Plzni

Ještě předtím, než byla založena samotná kolej v Klatovech, se jezuité zasazovali o založení koleje v Plzni. Už Petr Canisius o tomto místě uvažoval, jakožto o místě vhodném pro usazení jezuitů.

Původně Tovaryšstvu měl být postoupen klášter dominikánů, dominikáni však s tím nesouhlasili, v případě města tomu bylo naopak. Město i později žádalo Rudolfa II. o podporu při zřízení koleje.⁷³

Jezuité se skutečně do Plzně přesunuli, ale z naprosto jiného důvodu a to kvůli moru, který panoval v Praze. Nutno však poznamenat, že předtím už zde působilo několik členů řádu. Téma založení koleje se tímto opět stalo aktuálním. Tentokrát si řád vybral za své potencionální sídlo klášter františkánů s kostelem Nanebevzetí Panny Marie.⁷⁴ Obec kvůli tomu zakoupila i dům tepelské kanonie premonstrátů, který se měl stát budoucí kolejí. Avšak i tento pokus skončil selháním, jelikož na odpor se postavil arciděkan Václav Albín z Helefenbergu.⁷⁵ Nakonec jezuité město opustili a následně i město se vzdalo marných pokusů o založení koleje.

2.2. Vojtěch Chanovský z Dlouhé Vsi

Vznik koleje v Klatovech je neodmyslitelně spojen s osobou Vojtěcha Chanovského z Dlouhé Vsi. Vojtěch (také Albrecht či Adalbert) se narodil v roce 1581 jako syn Jana Jindřicha Chanovského z Dlouhé Vsi na tvrzi ve Svěradicích, nedaleko od Klatov. Vystudoval filosofii v Olomouci a teologii ve Štýrském hradci, kde byl posléze vysvěcen na kněze.⁷⁶ Jako misionář působil v Boskovicích, Chropyni a Holešově, nakonec přešel do Klatov. Mezi významné životní události Chanovského před příchodem do Klatov, patří jeho působení, jakožto prefekta konviktu při koleji sv. Klimenta na Starém městě. Dále byl jmenován představeným koleje v Českém Krumlově, tuto pozici musel ovšem opustit kvůli incidentu

⁷³ BUBEN 2012, 257

⁷⁴ BUBEN 2012, 257

⁷⁵ BUBEN 2012, 257

⁷⁶ ČERNÝ 2010, 238; HAVLÍČEK 2007, 84

s odstraněním kusu náhrobku Viléma z Rožmberka.⁷⁷ Po tomto incidentu už působil jen jako misionář ve středních Čechách, na Žatecku a v jihozápadních Čechách.⁷⁸ V Klatovech prováděl misie v letech (1621–1622)⁷⁹ a následně se stal představeným místní rezidence od roku 1635.⁸⁰

Jak probíhaly takovéto misie? Obvykle jezuita putoval s mladším průvodcem (*socius*) především po venkově, zastavili se na vesnicích, kde chodili od stavení, ke stavení.⁸¹ Obešli všechna stavení, aby promluvili s obyvateli domu, pohovořili s nimi převážně o zbožných tématech a modlili se s nimi. Stravu i ubytování si na cestách vyžebravali. Putovali velmi skromně, vyjma svatých obrázků a dalších věcí, které rozdávali, pouze s osobními potřebami (hřeben, ručník, nůžky).⁸²

2.3. Agitační snahy Vojtěcha Chanovského z Dlouhé Vsi a jezuité v Klatovech

V době založení koleje, jak již vyplývá z předešlé části, se Chanovský pohyboval na Klatovsku, tedy nejen zde, ale i v široké oblasti Šumavy, Nýrska, Sušice až směrem ke svému rodnému kraji, přes Horažďovice, Blatné na Strakonicku, či Doložice.⁸³ Další důležitou osobou, bez níž by se jezuité v Klatovech neusadili, byl Martin de Huerta. Pobělohorský šlechtic, císařský plukovník pocházející ze španělského Nizozemí, který se stal místní vrchností.⁸⁴ V historii bývá vnímán často velmi negativně. Do historie se zapsal, jako ukrutný pán Velhartického panství, či svým nekompromisním přístupem při obracení měšťanů na „pravou víru“, který mohli zažít i klatovští měšťané roku 1625 na vlastní kůži.⁸⁵ Avšak nesmíme opomenout fakt, že o Huertovi panují i kladné zmínky, jako o schopném feudálním pánu a především velkém dobrodinci církve.

⁷⁷ HAVLÍČEK 2007, 85; HAVLÍK 2018 173

⁷⁸ HAVLÍČEK 2007, 85; HAVLÍK 2018, 173

⁷⁹ BUBEN 2012, 392; HAVLÍK 2018, 173

⁸⁰ HAVLÍK 2018, 173

⁸¹ HAVLÍČEK 2007, 86–88; ČERNÝ 2010, 239

⁸² ČERNÝ 2010, 239

⁸³ ČERNÝ 2010, 240

⁸⁴ ČORNEJOVÁ 2020, 58

⁸⁵ ČORNEJOVÁ 2020, 60–61

Právě s Huertou se Chanovský setkal při jedné ze svých poutí přes Šumavu do Bavor ke sv. Krvi (*Neukirchen bei Heiligen Blut*), kdy byl zároveň Huertovým průvodcem.⁸⁶ Během cesty se Chanovskému podařilo šlechtice přesvědčit, aby se stal mecenášem prozatimního rezidenčního domu. Huerta tedy věnoval dva domy na náměstí Korálkový a Skřivánkovský (domy připadly Huertovi po smrti Daniela Korálka z Těšína), a učinil tak veřejně před městskou radou 17. srpna 1635.^{87 88}

Když se naskytla příležitost založit v Klatovech kolej a uvést sem jezuitský řád, především po předešlém nezdařilém pokusu o založení koleje v Plzni, místní katolická šlechta⁸⁹ neváhala a vypravila dopis, dne 1. listopadu 1635, v němž žádala provinciála Kirchnera o povolení zřídit kolej v Klatovech, s příslibem finanční podpory.⁹⁰ Souhlas provinciála však nestačil, bylo zapotřebí navíc svolení císaře. Šlechta tedy podala žádost k císaři Ferdinandu II., kde žádala, aby byl jezuitský řád připuštěn do Klatov. Tuto žádost jim panovník stvrzuje listem z 12. února 1636, kde dále nařizuje, aby byli jezuité do Klatov uvedeni úředně.^{91 92} Městská rada byla z mnoha stran důrazně upozorněna, aby k přicházejícím jezuitům zaujala příznivý postoj.

Možnost založení koleje, znamenala pro Klatovské šanci a to nejen k získání vzdělávacího centra, které ve městě chybělo, ale také šanci na zlepšení věhlasu města. Klatovy v této době utrpěly průchody četných vojsk a jejich situace po Bílé hoře nebyla nikterak příznivá. Příležitost působení Tovaryšstva tedy představovala naději na zlepšení, jak bychom řekli dnes, renomé a idej katolického města.

⁸⁶ ČERNÝ 2010, 240; PETERS 1947, 2

⁸⁷ Knihovna Národního muzea (dále jen KNM), fond Rukopisů (dále jen R), sign. VII C 29, *Historia collegii Clattoviensis Societatis Iesv ab Anno M. DC. XXX. V.*, 1660–1725, 458 stran; První údaj je datován už od roku 1635, první zápisy byly dopsány dodatečně mezi léty 1635–1660 jedním pisatelem. Další přerušení nastává mezi lety 1666–1675, kdy byly zápisy v posledním roce opět doplněny. Další zápisy z let 1667–1678 jsou opět psány jednou rukou a tomu se tak dělo inadaále. Od 20. let 18. století jsou zápisy v Historii nahrazeny opisy výročních zpráv. Ne ve všech případech je možné určit autora výročních zápisů, zmiňme však např. osobu historika Jacobus Palladius, který se podílel na zápisech mezi lety 1685–1697. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2020, 78

⁸⁸ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; BUBEN 2012, 393; PETERS 1947, 2; VANČURA 1927–1929, 546–547

⁸⁹ v *Collegi Historia Clattoviensis SJ*, KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 3 se nachází jmenovitě šlechtici, kteří žádali v dopise provinciála.

⁹⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1635, 2–3, BUBEN 2012, 393; PETERS 1947, 2

⁹¹ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 5–11, BUBEN 2012, 393; PETERS 1947, 2

⁹² V *Collegi Historia Clattoviensis SJ* (KNM, R, sig. VII C 29) Rok 1636, přiložená korespondence s Ferdinandem III.

Jezuité přišli do Klatov 11. března 1636, kdy měli být nejprve seznámeni s městskou radou, obrátili se tudíž na děkana Adama Lambertina, který je uvedl k císařskému rychtáři Pavlu Záhrobskému Těšínskému.⁹³ Mezi příchozími jezuitu byli P. Johannes Molitoris a P. Georgius Aqnitana.

Druhý den byli jezuité oficiálně uvedeni na radnici společně s konšely a dalšími. Nejprve vyjádřili poděkování za vstřícné přijetí a posléze přednesli požadavky na zřízení koleje v Klatovech, jak již bylo uvedeno v listu Ferdinanda II., současně se stanovením výuky, která dle přání provinciála měla začít co nejdříve, tedy před velikonočními svátky.⁹⁴ Městská rada souhlasila s požadavky a přijala i první *patres*, výše jmenované. Takto vznikla v Klatovech jezuitská rezidence, nikoli však kolej, k tomu došlo až o šest let později roku 1642, kdy byl dům povýšen na kolej, jakožto osmnáctou v rámci české jezuitské provincie.⁹⁵

2.4. Činnost Tovaryšstva

Jako první počali jezuité v Klatovech se zřizováním školy, k čemuž využili daru Martina Huerty, dům Korálkovský, který se nacházel na západní straně náměstí. Výuka začala již 13. dubna 1636, zpočátku zde byly pouze dvě třídy.⁹⁶ K tomu byl navíc na popud P. Vojtěcha Chanovského zřízen seminář pro osm chudých studentů.⁹⁷

Téhož roku zatím stále rezidenční dům navštívil provinciál P. Daniel Kirchner, který shledal dům vyhovující a vhodný, jakožto budoucí kolej.⁹⁸ Jako první superior byl jmenován P. Ondřej Stredonius, jehož bratr byl jedním z prvních příchozích jezuitů do Klatov.⁹⁹

Bylo však nutné rezidenci z něčeho financovat. Šlechta, jež poslala žádost císaři, přislíbila vydržování jezuitů pouze dočasně. Proto se P. Vojtěch Chanovský obrátil opět na Martina de Huerta s žádostí o fundaci. Huerta tak jezuitům nabídl prodej statku Korálkovského za

⁹³ PETERS 1947, 3; VANČURA 1930–1932, 74–75

⁹⁴ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; PETERS 1947, 3; VANČURA 1930–1932, 74–75

⁹⁵ HEROLD 2007 2007, 112

⁹⁶ BUBEN 2012, 393 zde je uvedeno datum 15. 4. 1636, stejně je tomu tak v BÍLEK 1893, 86; PETERS 1947, 4

⁹⁷ BÍLEK 1893, 86; BUBEN 2012, 393

⁹⁸ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 13; PETERS 1947, 4

⁹⁹ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 13–14; ČERNÝ 2010, 240; PETERS 1947, 4

lepších podmínek, ten byl odhadnut na cenu 13 000 kop míš.¹⁰⁰ K majetku Huerta přišel díky konfiskaci majetku bývalého rychtáře Daniela Korálka, přesněji se jednalo o 5 dvorů při městě Klatovy, 2 stodoly se zahradou, 2 spáleniště s 3 zahradami, 4 rybníky, dědiny na 421 korců výsevků,¹⁰¹ 14 luk a 7 chmelnic.¹⁰²

Jezuité neměli dostatečné finance pro koupi nabízených majetků, ostatně se teprve v Klatovech usadili. Do jednání se zapojil, podle některých zdrojů i P. Vojtěch Chanovský a provinciál, kterému se povedlo zajistit velmi významný finanční dar. Dar děkana blatenského Marka Sallera, který zároveň odkázal jezuitům veškeré své jmění v hodnotě 10 256 zl. a 42 kr., dostalo se mu za to čestného titulu spoluzakladatele koleje.¹⁰³ Nově nabyté finanční prostředky tak umožnily jezuitům zakoupit majetek nabízený Martinem de Huertou. Koupě se uskutečnila 16. října 1636 za 11.666 zl. v Praze, v jezuitském řadovém domě za zprostředkování Jindřicha Libštejnského z Kolovrat, nejvyššího sudího, a Přibíka Jeníška z Újezda, nejvyššího podkomořího.¹⁰⁴

Roku 1637, přesněji 6. května, odkázal klatovským jezuitům ve své závěti Václav Herkules sv. pán z Kumburka 19 000 kop míš.¹⁰⁵ Díky této donaci mu byl udělen titul spoluzakladatele koleje, stejně jako Marku Sallerovi. O rok později byly za tento finanční obnos odkoupeny od rytíře Přibíka Jeníška z Újezda velkostatky Štěpánovice a Svrčovec za 34 700 kop míš. (40 483 zl. 20 kr.).¹⁰⁶

Na přímělu Jeníška z Újezda a prosby P. Chanovského daroval hrabě Vilém z Klenové 16 000 kop míš. A 700 kop míš. ustanovil na vzdělávání jezuitů koleje klatovské, 100 kop míš. na jednoho nebo dva učitele, jež by se starali o výuku mládeže v českém i německém jazyce, písmu, zpěvu a hudbě, ostatních 60 kop míš. mělo být rozděleno mezi

¹⁰⁰ PETERS 1947, 4

¹⁰¹ Korec, také strych, je stará česká objemová míra používaná pro obilí. Korec. In: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí. svazek 14. Kartel-Kraj. 1899, 819

¹⁰² BÍLEK 1893, 86

¹⁰³ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 13–14; BÍLEK 1893, 86; ČERNÝ 2010, 241; PETERS 1947, 4

¹⁰⁴ PETERS 1947, 4

¹⁰⁵ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1637, 15; BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; ČERNÝ 2010, 241; PETERS 1947, 7

¹⁰⁶ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1638, 16–17 ; PETERS 1947, 7

chudé a potřebné.¹⁰⁷ K tomu odkázal dále koleji jistinu v hodnotě 300 kop míš., kterou měl za Jiřím Malovcem z Chejnova a Winterberka, i s náležitými úroky.¹⁰⁸

Jezuité se dostali patrně již roku 1636 do sporu, ohledně koupě Huertových pozemků.¹⁰⁹ Sic samotná koupě proběhla bez značných problémů, při předání majetku zasáhla královská česká komora s tím, že majetek Huertovi nikdy nebyl dán do vlastnictví. Směl jej tedy pouze užívat, nikoli však prodávat. Superior Ondřej Stredonius proto následně podal žádost k císaři Ferdinandu III.

Příznivou odpověď obdrželi jezuité 28. února 1637, kdy jim byly zakoupené majetky plně přiřknuty. Avšak neprobíhalo vše tak hladce, jak se zprvu mohlo zdát. A to díky zjištění, že na jednom ze statků vázl dluh, v podobě nezaplacených kontribucí z let 1624-1637, které Huerta městské radě klatovské neuhradil. V případě Korálkovského statku se jednalo o majetek šosovní, neboli městský, který tedy nebyl osvobozen ode všech dávek.

Jelikož celá kupní cena nebyla Huertovi nikdy plně proplacena, jezuité ji měli dle nařízení české královské komory odevzdat na radnici, kde byla částka deponována. Jezuité tedy získali statek teprve v červnu 1637, přestože spor ohledně kontribucí neskončil a táhl se ještě řadu let poté.¹¹⁰

Jedním z dalších problémů v tomto dlouholetém sporu bylo úmrtí původního vlastníka Martina de Huerty (zemřel 13. prosince 1637).¹¹¹ Kdy vznesli námitku klatovští dominikáni, dle donace Jakuba Kouska ze Sobětiček, který po smrti své manželky, jenž byla sestrou Daniela Korálka z Těšína, daroval z poloviny statek z pozůstalosti dominikánskému klášteru v Klatovech. Se svým požadavkem ovšem neuspěli, jelikož 7. ledna 1638 byl konečně Korálkovský statek zapsán do městských knih, jako majetek jezuitů.¹¹²

¹⁰⁷ BÍLEK 1893, 86

¹⁰⁸ BÍLEK 1893, 86

¹⁰⁹ KNM, R, sig. VII C 29, tento dlouholetý a rozsáhlý spor je udán v rámci mnoha ročních zápisů (od roku 1637), nalezneme jejn napříkal ještě v rámci zápisu z roku 1660, PETERS 1947, 4–5

¹¹⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1637, 15; PETERS 1947, 5

¹¹¹ VANČURA 1930–1932, 75

¹¹² PETERS 1947, 5

V roce 1642 odkázal klatovským jezuitům hrabě Vilém z Klenového a z Janovic, který už jednou bohatě zaopatřil budoucí koleje, částku 1000 zl.¹¹³

Roku 1644 se počala na jezuitěch domáhat i Huertova adoptivní dcera, Anna Marie,¹¹⁴ hraběnka z Donína a to zbylé trhové ceny za otcův majetek, tato suma však byla z rozhodnutí královské české komory deponována na klatovské radnici. Podle rozhodnutí císaře Ferdinanda III. z 23. srpna 1644, měly být požadované peníze zadrženy a mělo být přezkoumáno, komu právem náleží.¹¹⁵ Nakonec tento spor vyústil v nařízení, jež přikazovalo jezuitům vyplatit částku 900 kop míšeňských Anně Marii z Donína. Jezuité však nebyli schopni celou částku proplatit, proto žádali, aby jim byla prodloužena doba na splacení a zároveň, aby jim městská rada vydala deponovanou částku.¹¹⁶ Částka jim však nemohla být vrácena, jelikož radnice byla mezitím vyrabována Švédy.¹¹⁷

Válečná plení se dotkla i jezuitů, samotné Klatovsko bylo těmito vpády výrazně zasaženo. Jezuitů se nedotkla jen švédská plení roku 1645, ale jejich majetek značně poškodilo i vojenské tažení císařské armády roku 1647 na Cheb, při němž došlo k velkým škodám v rámci jezuitských statků Štěpánovice a Svrčovec.¹¹⁸

Ještě roku 1639 stihli jezuité zřídit družinu pod ochranou Panny Marie bez poskvrny pro kněze, vzdělané laiky a mládež studující ve vyšších třídách na gymnáziu (agregační bulla vydána roku 1639), další bratrstvo které v Klatovech vzniklo bylo české bratrstvo Panny Marie Nanebevzaté pro šlechtice a měšťany (agregační bulla byla vydána roku 1659), v následujícím století pak ještě vzniklo bratrstvo dobré smrti (1736).¹¹⁹ Účast v těchto bratrstvech byla chápána jako prestižní záležitost, dozajista i jako projev velké zbožnosti. Mezi bratrstvy panovala i značná soupeřivost. Vedle společných modliteb mohla pořádat různá procesí či poutě.

¹¹³ BÍLEK 1993, 87; BUBEN 2012, 393

¹¹⁴ Dochované informace o Anně Marii jsou nejisté. V literatuře někdy bývá označována za Huertovu adoptivní dceru, nebo jeho milenkou. Dokonce je pokládána za ženu s níž se měl Martin de Huetra v posledních letech svého života oženit. Jisté je že Anna Marie, později provdána z hraběte z Donína, zdědila po Huertovi nemalé majetky. ČORNEJOVÁ 2020, 63

¹¹⁵ PETERS 1947, 5

¹¹⁶ PETERS 1947, 5

¹¹⁷ VANČURA 1930–1932, 88–89

¹¹⁸ PETERS 1947, 7; VANČURA 1930–1932, 87–88

¹¹⁹ ČERNÝ 2003, 59; ČERNÝ 2010, 243; BUBEN 2012, 393; PETERS 1947, 15–16

Během této doby stanuli v čele klatovských jezuitů čtyři významní muži, byl to již zmíněný Ondřej Stredonius, jež se stal prvním představeným rezidenčního domu (1636–1642) a pak následně i prvním rektorem koleje (1642–1644).¹²⁰ Stredonius setrval na vedoucí pozici poměrně dlouho, jak již bylo předloženo v předchozích kapitolách, jezuitští rektoři, či jiní představení zůstávali ve své pozici pouze po tři roky, poté odcházeli jinam. Cílem tohoto nařízení, které je součástí řádových nařízeních od počátků samotného řádu, je zabránit jednotlivým jezuitům se usadit na jednom místě. Členové řádu museli být disponibilní a vždy připraveni na to být vysláni tam, kam je to nejvíce zapotřebí.

Dalšími rektory byly Gregorius Pelta (1644–1647), který v Klatovech zemřel, dále pak doktor filozofie Johannes Porubka (1647–1650) a Bernardus Hermannus (1650–1653), jako čtvrtý v pořadí.¹²¹

2.5. Stavební činnost

Pro zahájení stavební činnosti jezuité potřebovali dostatečné prostředky, přestože jejich finanční situace byla příznivá. Uskutečnit jejich stavební záměry jim dopomohly, až bohaté finanční donace, kterých nabyli v 50. letech 17. st.

Roku 1651 Lucie Otilie Libštejnská z Kolovrat, rozená hraběnka z Martinic, odkázala koleji 50 000 zl. s příslibem, že jí bude udělen čestný titul zakladatele. Ten však dle tradice Tovaryšstva přešel na jejího bratra Adama Bořitu z Martinic, jenž řádu věnoval dalších 10.000 zl.¹²² Dle rozhodnutí Lucie Otilie Libštejnské byly koleji navíc přiděleny jistiny, které jí zanechal Bernard Ignác, hrabětem z Martinic, v hodnotě 2 000 zl. Tato suma byla koleji vyplacena, včetně veškerých úroků, roku 1665.¹²³ Kromě bohatých finančních darů, jim byla roku 1553 věnována polovina domu Karlem a Jaroslavem z Dobrše.¹²⁴

Výběrem vhodného místa pro stavbu koleje a kostela se jezuité začali zaobírat již dříve. Jejich záměrem bylo postupné skupování domů a spálenišť, které se nacházely v samém

¹²⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1636, 13–14 a Seznam klatovských rektorů, 359–360; ČERNÝ 2010, 240; PETERS 1947, 4

¹²¹ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359–360; ČERNÝ 2010, 241, FECHTNEROVÁ 1993, 268

¹²² KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1651, 36–41; BÍLEK 1993, 87; BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; ČERNÝ 2010, 241; HEROLD 2007, 112

¹²³ BÍLEK 1893, 87, ČERNÝ 2010, 241

¹²⁴ BÍLEK 1993, 87

středu města. Oba darované domy Martinem de Huertou jezuité vyměnili za domy v okolí Černé věže. Směnou s Vilémem st. z Klenového na Žinkově a Roupově roku 1639 získali za dům Korálkovský, dům Běšínkovský, tedy třetí v řadě pod Černou věží. A druhý darovaný dům, tzv. Skřivánkovský, směnili za Střelcovský, čtvrtý v pořadí pod Černou věží.¹²⁵ Ve Střelcovském domě si řád zřídil prozatimní kapli dedikovanou sv. Ignáci z Loyoly, kde zpočátku ukládali k věčnému odpočinku členy řádu a později i osoby světské. V kapli byl pohřben i P. Vojtěch Chanovský z Dlouhé Vsi.

Po vybudování chrámu byly ostatky jezuitů a dalších osob přesunuty do katakomb a kaple byla posléze stržena, na jejím místě totiž měla být zbudována budoucí kolej.¹²⁶ Ke stejnému účelu měl posloužit i dům zakoupený v tomtéž roce, tzv. Švábkovský.

Další pozemky a nemovitosti počali získávat až po roce 1648 v čase Vestfálského míru, kdy Klatovy konečně zažily klidnější léta. Nejprve odkoupili v letech 1652–1653 domy mezi Černou věží a domem Běšínkovským, následně i domy na jih od Černé věže, které doposud chátraly, či se jednalo o pouhá spáleniště.¹²⁷

Roku 1654 byl jezuitům zpět prodán původně darovaný dům Korálkovský, vdovou po Vilémovi z Klenového na Žinkovech a Roupově. Načež rok předtím získali rozlehlý sousední dům prostřednictvím daru od dědiců po Divišovi Kocovi z Dobříše.¹²⁸

Skupování tolika domů vyvolalo značnou nevoli městské rady, která jezuitům nechtěla povolit odprodání zakoupených domů. Jelikož jezuité zabrali k roku 1655 na 17 domů, dominikánům náleželo celkem 8 domů a výnosy neplynuly ani z dalších 33 objektů.¹²⁹ Městská rada tak byla značně ochuzena o příjmy do městské pokladny. I přesto nakonec svolila k prodání domů jezuitům.

¹²⁵ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 303–304; PETERS 1947, 9; VANČURA 1930–1932, 113

¹²⁶ BUBEN 2012, 394, HEROLD 2007, 112

¹²⁷ Na místech spálenišť se původně nacházely domy, které vyhořely při požáru roku 1579 a nebyly obnoveny, následně se dostali do vlastnictví města, které je roku 1654 podstoupilo jezuitům. HŮRKOVÁ 2006, 13; PETERS 1947, 9

¹²⁸ PETERS 1947, 9

¹²⁹ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304; PETERS 1947, 10; VANČURA 1930–1932, 14–15

Nelibost rovněž vzbuzovalo jednání jezuitů ohledně domů Kocovského a Korálkovského, které dle popisů Vančury, patřily k těm nejvzhlednějším v Klatovech. Záměrem řádu totiž bylo, první z jmenovaných domů strhnout a druhý zachovat jen z poloviny.¹³⁰

Výběr stavební parcely na nejvíce dominantním místě města, je pro jezuity vcelku příznačný. Usilovali především o náměstí, jelikož jako ostatně všechny jezuity ideově plánované stavby měly i tyto, diváka v duchu barokního myšlení upoutat a tím jim zajistit pozornost veřejnosti a šířit myšlenku zbožnosti.¹³¹ Jezuité povětšinou nevyužívali starých budov, pokud ano, tak jen na přechodné období. Preferovali novostavby, navzdory tomu, že v Tovaryšstvu neexistovaly závazné předpisy, jak by měla stavba přesně vypadat. I přesto můžeme zhruba charakterizovat většinu kolejí a chrámů vzniklých v tomto období.¹³²

Hlavní slovo při stavbě řádových objektů měl rektor a již jmenovaný ředitel stavby, posléze plán stavby musel schválit i římský generalát. Koleje měly být jednoduché, co do fasád a především funkcí, v našich zemích se však nachází i mnoho honosně zdobených kolejí (např. Klementinum).

Signifikantní jsou dlouhé a nepřerušené chodby, jež se táhly povětšinou při vnějším obvodu koleje (pokud-li se nenacházely na rušném místě), bohatě zdobené freskovou výmalbou a štuky.¹³³ Dále byl pak velmi reprezentativně zdoben refektář, vzhledem k jeho velikosti, býval často zbudován i zimní refektář, který bylo snažší v zimních obdobích vytopit. Zdobeny byly i některé cely, které se zpravidla vytápěly.

Chrámové stavby byly inspirovány římským kostelem Il Gesù, který se stal takřka základním vzorem a narozdíl od kolejí, mohly být bohatě zdobeny. Styl jezuitských chrámů na našem území už není tak snadné charakterizovat, ale jejich vývoj je spjat především s Carlem Luragem.¹³⁴ Obvykle se jednalo o jednolodní kostel s přízemními pilíři na půdorysu latinského kříže. Nad křížením se měla nacházet kopule, která v mnoha případech byla nahrazována pseudokupolí a nebo méně náročnou klášterní klenbou.¹³⁵

¹³⁰ BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; PETERS 1947, 9; VANČURA 1930-1932, 113–114

¹³¹ BUBEN 2012, 15; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 75–77

¹³² BUBEN 2012, 15; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 75

¹³³ BUBEN 2012, 15; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 77–78

¹³⁴ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 75–78

¹³⁵ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 77

Počátek stavební činnosti jezuitů v Klatovech je spojen především s působením pátého rektora klatovské koleje, P. Theodora Moreta (1653–1656), který byl významným matematikem a astronomem řádu.¹³⁶ Snad právě proto měl údajně vytvořit v pořadí již druhý návrh na stavbu koleje a přilehlého kostela. Dle průzkumů Herolda existuje ještě jeden návrh,¹³⁷ který se liší od zmíněného Moretova plánu, na němž je kostel situován pod Černou věží, zatímco kolej byla umístěna za ním směrem na západ.¹³⁸

V druhém návrhu se dispozice zásadně liší, kostel je přesunut do jihozápadního rohu náměstí, zatímco seminář byl umístěn při Černé věži a kolej na západ u zalomení ulice.¹³⁹ Tato změna vyvolala nelibost ze strany klatovské městské rady, která nesouhlasila s orientací průčelí chrámu na náměstí. Původně mělo být průčelí orientováno do dnešní Balbínovy ulice, jezuitům se ovšem nakonec podařilo prosadit svůj návrh a stavba tak mohla započít.¹⁴⁰

Na stavbu koleje i kostela uzavřel P. Moretus smlouvu pravděpodobně s Carlem Luragem, jehož pobyt v Klatovech je doložen jeho přítomností na křtu 9. září 1655.¹⁴¹ Lurago, který pracoval již dříve pro jezuity, se podílel např. na stavbě Klementina a na úpravách sv. Salvátora, avšak jeho jméno ve smlouvě s klatovským rektorem nenalezneme.¹⁴²

Stavební plány se počaly realizovat 13. dubna 1655 položením základního kamene koleje.¹⁴³ Stavba probíhala ve velmi rychlém tempu a již během prvního roku byly zřetelné pokroky. Ve stejném roce přivezli jezuité ostatky starokřesťanských mučedníků sv. Cornelia, Cypriána a Martiniána, které veřejně vystavili společně se soškou Panny Marie.¹⁴⁴

Samotná stavba kostela započala až o rok později, 24. dubna 1656, kdy byl položen základní kámen na svátek sv. Jiří, čímž byl vzdán hold Jiřímu z Martinic, nejvyššímu

¹³⁶ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359–360; ČERNÝ 2010, 241; FECHTNEROVÁ 1993, 269

¹³⁷ Plán vznikl mezi léty 1651–1652 za působení předešlého rektora P. Bernarda Herrmanna.

¹³⁸ HEROLD 2007, 113

¹³⁹ HEROLD 2007, 114

¹⁴⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1655, 57–58; ČERNÝ 2010, 241

¹⁴¹ HEROLD 2007, 113; PETERS 1947, 10, VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304; WAGNER 1940, nepag.

¹⁴² HEROLD 2007, 113

¹⁴³ BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; BUBEN 2012, str. 384; HŮRKOVÁ 2006, 15; PETERS 1947, 10; VANČURA 1930–1932, 113–115; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

¹⁴⁴ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1655, 56–59; BUBEN 2012, 394; ČERNÝ 2010, 241; PETERS 1947, 14

kancléři, který poskytl štědrý finanční dar na stavbu kostela.¹⁴⁵ Snad stavba byla pozdržena, kvůli průtahům s městskou radou ohledně průčelí, snad i nelibostí měšťanů, kterým se příliš nezamlouvala demolice domů Kocovského a Korálkovského. Stavba kostela však narozdíl od koleje neprobíhala v takovém tempu.

Tlak, který P. Moretus vyvíjel na výstavbu areálu, vzbuzoval již tehdy vlnu podezření. Za rektorova úřadu došlo k položení pravděpodobně velké části základů obou staveb, díky čemuž vyvstávaly spekulace, které předpokládaly, že P. Moretus se v době svého úřadu snažil zbudovat obě stavby natolik, aby jejich plány nebylo, po složení jeho rektorského úřadu, možné měnit.¹⁴⁶ Otázkou zůstává na kolik byly tyto domněnky pravdivé. Avšak krátce po nástupu nového rektora, Georgius Bohatyho (1656–1659),¹⁴⁷ se ať už domnělé či nedomnělé obavy P. Moreta potvrdily. Jelikož krátce po skončení jeho úřadu, se představenstvo jezuitů pokoušelo změnit dosavadní plány. Kostel se tak měl vrátit na staré místo pod Černou věží, těsně vedle věže měla být zbudována kolej a škola měla být vystavěna na základech původně položených pro kolej.¹⁴⁸ Nakonec se z těchto plánů neuskutečnil pouze přesun kostela, jelikož se jezuité obávali finanční náročnosti takového záměru a do určité míry i pohoršení lidu, který už tak nebyl příliš potěšen výběrem stavební parcely, které musela ustoupit původní zástavba.

Výstavba koleje probíhala velmi svižným tempem, narozdíl od stavby kostela, která byla pozastavena na mnoho dalších let. Již během sedmi měsíců od počátku výstavby dosahovaly základy nejméně tří stran objektu, značné výšky.¹⁴⁹ Kolej byla navrhována tak, aby jedna její strana mohla sloužit jako gymnázium a další mohla být později doplněna o seminář.

Stavba koleje pokročila natolik, že již roku 1661 mohla být její jihozápadní část využívána.¹⁵⁰ Avšak zanedlouho se začaly projevovat důsledky uspěchané výstavby. Roku

¹⁴⁵ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1656, 63; BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; BUBEN 2012, 384; HŮRKOVÁ 2006, 15; PETERS 1947, 10; VANČURA 1930–1932, 113; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

¹⁴⁶ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1657, 68–69; HEROLD 2007, 115; PETERS 1947, 10–11

¹⁴⁷ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359–360; FECHTNEROVÁ 1993, 270

¹⁴⁸ HEROLD 2007, 115, PETERS 1947, 11

¹⁴⁹ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1657, 87–89; HEROLD 2007, 115; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

¹⁵⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1657, 90–91; BUBEN 2012, 394; PETERS 1947, 12, VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

1665 musel být dokonce předčasně ukončen školní rok, kvůli špatné stabilitě klenutí chodeb.¹⁵¹

K dostavbě kostela a jeho opravě byl přizván architekt Giovanni Domenico Orsi, sám už ostatně působil na stavbě jako Luragův polír, než ho ve funkci vystřídal Marin Wickmann z Mnichova (nejpozději v roce 1660), který dle Herolda pravděpodobně zodpovídal za nezdařenou stavbu.¹⁵²

Podle nové úmluvy¹⁵³ měl Orsi již v roce 1666 provést většinu oprav koleje a nové klenutí na místech předchozí nestabilní klenby, případně jejich zpevnění.¹⁵⁴ Dále se měl architekt ujmout i stavby kostela, dle svého vlastního návrhu. Orsi měl zbudovat věže, sakristii a dvojité oratoře včetně klenutí, v rámci možností měl vybudovat nové základy a dále strhnout starý seminář.¹⁵⁵

Na stavbě máme doloženou přítomnost dalšího architekta Giovanniho Domenica Canevalle, který zastupoval Orsiho v době jeho nepřítomnosti. Jeho pobyt v Klatovech je doložen už od roku 1666.¹⁵⁶

Práce na kostele však byly opět na několik let zastaveny, z mnoha důvodů došlo ke zjednodušení projektu kostela, avšak největší roli sehrála finanční situace.

Další smlouva, která byla sjednána s Orsim pochází z roku 1670, kde bylo uloženo, že Orsi dokončí veškeré stavební, zednické práce a provede poslední úpravy chrámu.¹⁵⁷ Za což mu byl přislíben finanční obnos v hodnotě 8 450 zl.¹⁵⁸

Aktivně se na stavbě chrámu začalo opět pracovat až v roce 1670, kdy se na postu rektora koleje objevuje P. Johannes Mitrovius (1670–1673), jakožto už desátý rektor v pořadí.¹⁵⁹

¹⁵¹ BUBEN 2012, 394; HEROLD 2007, 115; HŮRKOVÁ 2006, 15; PETERS 1947, 12; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

¹⁵² BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; HEROLD 2007, 115; HŮRKOVÁ 2006, 15; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 304

¹⁵³ Smlouvu ze 13. února 1666 byla uzavřena mezi rektorem P. Schwertferem a Giovannim Domenicem Orsim.

¹⁵⁴ PETERS 1947, str. 12, WAGNER 1940, nepag.

¹⁵⁵ PETERS 1947, str. 12; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 305

¹⁵⁶ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 305

¹⁵⁷ PETERS 1947, 12; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN, 305

¹⁵⁸ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62; PETERS 1947, 12

¹⁵⁹ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359–360; PETERS 1947, 12

Jemu předcházeli rektoři: Johannes Institoris (1659–1664), Wenceslaus Schwertfer (1664–1667) a Benjamin Schlajer (1667–1670).¹⁶⁰

V následujícím roce byl kostel dobudován ve zdivu a taktéž byly dokončeny obě věže v hrubé stavbě v průčelí. K čemuž byly příležitostně uloženy 13. října pamětní zápisy do věží.¹⁶¹

Roku 1673 už postoupila stavba kostela natolik, že vnější zdi mohly být omítnuty a mohla být zaklenuta i zastřešena chrámová loď. Zároveň s tím bylo pod kaplemi zřízeno šest velkých krypt.¹⁶² O dva roky později byla na štít umístěna pískovcová socha, socha Panny Marie od místního tesařského mistra a v exteriéru chrámu se pracovalo na štukové výzdobě, s čímž byl současně dokončen i kůr pro hudebníky.

Další zprávy z tohoto období jsou sporné, Peters uvádí, že první mše byla v kostele sloužena na svátek narození Panny Marie 8. prosince 1675 (ještě v nedokončeném kostele). Avšak až od roku 1677 se v kostele začaly trvale konat bohoslužby, mezitím měla být zhotovena veškerá výzdoba chrámu a k jeho vysvěcení mělo dojít až roku 1679 biskupem Janem Ignácem Dlouhoveským z Dlouhé Vsi.¹⁶³ Herold uvádí protikladné informace, chrám podle něj měl být vysvěcen již na svátek sv. Ignáce roku 1675 a roku 1679 mělo dojít pouze k vysvěcení tří oltářů, hlavního a dvou bočních, opět biskupem Dlouhoveským.¹⁶⁴

Za jisté zprávy se pokládají informace z roku 1675 nebo 1676,¹⁶⁵ kdy měl být chrám osazen 14 okny, jež měla být značně velkých rozměrů, po šesti v lodích a po jednom ve věžích.¹⁶⁶ V této době byly taktéž do kostela umístěny varhany z dílny varhanáře Adama Tilleho.¹⁶⁷ V roce 1677 byla dokončena výzdoba chrámu a začalo se pohřbívat v kryptách pod kostelem.¹⁶⁸

¹⁶⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359-360; FECHTNEROVÁ 1993, 170–171

¹⁶¹ BUBEN 2012, 395; PETERS 1947, 12; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN, 305; WAGNER 1940, nepag.

¹⁶² KNM, R, sig. VII C 29, zápisy z let 1673 až 1676; PETERS 1947, 12; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 305; WAGNER 1940, nepag.

¹⁶³ BUBEN 2012, 395; PETERS 1947, 12–13; VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 305

¹⁶⁴ HEROLD 2007, 117

¹⁶⁵ HEROLD 2007, 117 uvádí 1675, WAGNER 1940, nepag. uvádí rok 1676

¹⁶⁶ WAGNER 1940, nepag.

¹⁶⁷ WAGNER 1940, nepag.

¹⁶⁸ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458

Kostel získal patrocinium Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly, které si zachoval až do dnešních dob. Stavba sice působila okázalým dojmem, ovšem stále nebyla plně dokončena. Orsi stačil realizovat pouze první polovinu chrámu, tedy průčelí s věžemi, loď, šest bočních kaplí se šesti prostory v emporách, hudební kruchtu a krypty pod kaplemi.¹⁶⁹ Západní strana lodi byla na čas provizorně uzavřena.

V krátkosti ještě zmiňme majetky, jež jezuité za tuto dobu získali a které jim umožnily financovat náročnou výstavbu komplexu. Byli to již výše zmínění, Lucie Libštejnská z Kolovrat a její bratr Jiří Bořita z Martinic, kteří přispěli hodnotnými částkami. Roku 1661 jim Regina Kateřina Kocová, rozená z Klenového a Janovic, podstoupila jeden dům v Klatovech a pak také roku 1663 statek Habartice a ves Chuchli.¹⁷⁰ V následujícím roce pak získali od Jana Františka Šice z Šicu statek Úsilov, který následně prodali za 13 600 zl.¹⁷¹ Roku 1666 darovaly Tovaryšstvu čtyři sestry dvůr v Klatovech „V Říčánkách“ i se zahradou, byly to Kateřina ze Svárova, Maxmiliána z Klenového, Anna Perklárová a Polyxena z Klenového.¹⁷² V roce 1670 získali 1 000 zl. jako podíl vykázaný P. Petru z Běšin, od jeho otce Viléma Alexandra z Běšin.¹⁷³ Je zřejmé, že výše zmíněné dary nebyly jedinými, které jezuité za tuto dobu získali, avšak zbývající nebyly ani zdaleka tak hodnotné.

Dary ne zcela peněžní hodnoty obdrželi jezuité od ruského kněze Marina Ribeczkého, který při cestě z Říma onemocněl, shodou okolností ho navštívil jezuitský kněz z klatovské koleje a poskytl mu duchovní útěchu. Za což kněz daroval z vděku koleji ostatky sv. Cornelia a Liberáta a dalších mučedníků, avšak tyto relikvie byly zničeny při velkém požáru roku 1689.¹⁷⁴ Dále také získali albu a zlatem vyšívanou kasuli, stříbrný kříž s Ukřižovaným Kristem a stříbrnou lampu.¹⁷⁵

Dalším darem byla soška Panny Marie Foyenské, která byla uložena nejprve v koleji a později v kostele. Dar pocházel od nejvyššího purkrabího Bernarda Ignáce z Martinic, který

¹⁶⁹ HEROLD 2007, 117

¹⁷⁰ BUBEN 2012, 394; PETERS 1947, 13

¹⁷¹ PETERS 1947, 13

¹⁷² KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1666, 113–114; PETERS 1947, 13

¹⁷³ BÍLEK 1893, 87; BUBEN 2012, 395

¹⁷⁴ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1666, 112; BUBEN 2012, 395; ČERNÝ 2003, 54

¹⁷⁵ BUBEN 2012, 395; ČERNÝ 2003, 54

měl řádu darovat sošku roku 1675.¹⁷⁶ Dle jiné verze se soška mohla do Klatov dostat, jako dar dvorního kazatele arcivévody Leopolda Viléma P. Viléma Hosiuse, tehdejšímu rektorovi jezuitské koleje P. Theodoru Moretovi roku 1655.¹⁷⁷ V *Historii* můžeme najít záznamy v obou výročních zprávách, z roku 1655 a 1675, ale není z nich zcela jasné, kdy a jak se do Klatov zázračná soška opravdu dostala.

Klatovská Panna Marie Foyenská je kopií sošky, která má původ až v Belgii. Kde podle legendy roku 1609 jistý kovář objevil v rozštípnutém špalku dubu sošku Panny Marie obklopenou železnou mřížkou.¹⁷⁸ Do Čech se povědomí o sošce dostalo prostřednictvím jezuity, kterému se po pouti do Foye uzdravila zchromlá ruka.¹⁷⁹ Sebou si do Čech přinesl kousek dřeva z dubu v němž byla zázračná soška nalezena, ze které následně nechal zhotovit její kopii. Tu daroval roku 1629 kostelu na Malé straně, socha získala takové proslulosti, že její kopie nalezneme mimo Klatov i v Brně, Hradci Králové a Jičíně (pravděpodobně odcizena Švédy).¹⁸⁰

2.6. Stavební činnost po roce 1689

Dalšími stavebními změnami prošel kostel i kolej až na konci 90. let 17. st., jelikož 8. července 1689 celé Klatovy vyhořely.¹⁸¹ Rozsáhlý požár zasáhl celý jezuitský komplex. Výrazně byla poničena jak kolej, tak i nově budovaný chrám. Požár byl největší pohromou pro Tovaryšstvo za celou dobu jejich působení v Klatovech. Vzhledem k rozsahu škod, které byly odhadnuty na 20 000 zl., se uvažovalo o přeměně Klatov na pouhou rezidenci, avšak město a šlechta se zasadily o zachování koleje i gymnázia.¹⁸²

Ještě toho roku byly provedeny nejnnutnější opravy v rámci koleje, kostela, semináře a gymnázia, tak aby nedošlo k přerušení jejich činnosti. Bohoslužby se však v chrámu začaly

¹⁷⁶ BUBEN 2012, 395

¹⁷⁷ ČERNÝ 2003, 53

¹⁷⁸ ROYT 1999, 266

¹⁷⁹ Royt uvádí že se jednalo o novice Tomáše Luttriga, ROYT 1999, 266. Černý však ve své studii uvádí jméno P. Valentina Coroniusse, ČERNÝ 2003, 52

¹⁸⁰ ROYT 1999, 266

¹⁸¹ KNM, R, sig. VII C 29, Rok 1689, 178–179; VANČURA 1930–1932, 241

¹⁸² BUBEN 2012, 396

opět konat až od 31. prosince.¹⁸³ To vše by ovšem nebylo možné bez přispění místní šlechty, díky čemuž byly stavby alespoň provizorně zajištěny.¹⁸⁴ Jezuité byli situací donuceni k prodeji statku Štěpánovice Františku Maxmiliánu Ottovi Černínovi z Chudenic za 21 000 zl.¹⁸⁵

Ještě předtím než přejdeme k další stavební fázi vývoje jezuitského komplexu, je nutné zmínit stavbu nového semináře, která měla být dle smlouvy z roku 1684 vystavěna v zahradě západně od nové koleje, upravována pak byla dále v letech 1692–1703.¹⁸⁶ Stavba semináře se opozdila a byla započata až roku 1692. Dokončena byla během jednoho roku, v následujícím století je dále rozšiřována.¹⁸⁷ To vše by nebylo možné bez daru Františka Morzina v podobě 4 000 cihel.¹⁸⁸

Nový seminář byl umístěn na místo původně zamýšlené pro koleje rektorem Moretem, tedy do blízkosti Černé věže. Starý seminář se už nevyužíval a proto byl odprodán městu roku 1702.¹⁸⁹

Vzhledem k nedostačující kapacitě koleje se přistoupilo ke stavbě nového křídla budovy. K čemuž došlo roku 1701 za úřadu rektora P. Pfefferkorna.¹⁹⁰ V roce 1703 byla stavba dokončena a o rok později se do ní jezuité nastěhovali.¹⁹¹ Nově přistavěná část koleje je patrně ta, která je připojená k západní části hlavní budovy v pravém úhlu a pokračuje k místu, kde původně stávaly hradby. Budova koleje pak je dále stavebně upravována.¹⁹²

Gymnázium, které bylo původně umístěno v budově koleje, se sem opět po nejnutnějších úpravách v roce 1689 vrátilo. Avšak ani toto dosavadní řešení nevyhovovalo, a tak se roku 1717 přistoupilo k výstavbě nového gymnázia, které mělo být situováno na západní straně

¹⁸³ HEROLD 2007, 118

¹⁸⁴ HEROLD 2007, 118; VANČURA 1930–1932, 243

¹⁸⁵ PETERS 1947, 24–25; VANČURA 1930–1932, 243

¹⁸⁶ VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 305

¹⁸⁷ VLČEK/SOMMER/FOLTÝN 2002, 305

¹⁸⁸ BUBEN 2012, 396

¹⁸⁹ PETERS 1947, 29

¹⁹⁰ KNM, R, VII C 29, Rok 1701, 235; PETERS 1947, 28; VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 305

¹⁹¹ KNM, R, sig. VII C 29, zápisy z let 1703–1704; PETERS 1947, 28; VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 305

¹⁹² PETERS 1947, 29

chrámu.¹⁹³ Stavba byla dokončena již roku 1720, ale žáci se sem přestěhovali až o rok později, 10. listopadu 1721.¹⁹⁴

Chrám byl rekonstruován od roku 1690, úpravy se týkaly sakristie, římsy chrámu a věže, ve kterých se při požáru roztavily i zvony.¹⁹⁵ Opravy byly z velké části pravděpodobně dokončeny roku 1703.¹⁹⁶ V této době také došlo ke zbudování krytého průchodu, tzv. prampouchu, mezi kolejí a kostelem, který umožňoval přesun mezi budovami suchou nohou.¹⁹⁷

Veškeré opravy chrámu byly kompletně dokončeny roku 1717, po dlouhých 28 letech.¹⁹⁸ Na stavbu získali dar od nejmenované dobroditelky.¹⁹⁹ Nově byl chrám zastřešen a zaklenut, včetně krypt, oken, sakristie, nově byla položena dlažba a vymalovány zdi.²⁰⁰

Ve stejném roce byl chrám znovu benedikován na svátek sv. Ignáce z Loyoly, děkanem metropolitní kapituly pražské Janem Václavem rytířem Hotovcem z Husenic a Löwenhausu, slavnostně konsekrován byl však až roku 1738.²⁰¹

V následujících letech bylo zhotoveno zařízení interiéru kostela, kam přibyly nové lavice, kazatelna a zpovědnice. Zároveň s tím se pracovalo na výzdobě průčelí chrámu. Ve starší literatuře se v této souvislosti zmiňuje jméno architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera, kterému byl připisován podíl na třech kamenných portálech hlavního průčelí, avšak o jeho účasti na stavbě panují dohady.²⁰² V literatuře můžeme nalézt i zmínku o otci Kiliána, Kryštofu Dientzenhoferovi, který se měl taktéž podílet na stavbě jezuitského chrámu,

¹⁹³ BUBEN 2012, 396 (uvádí za rok začátku stavby 1719); PETERS 1947, 29

¹⁹⁴ KNM, R, VII C 29, Rok 1701, 310–311; PETERS 1947, 29

¹⁹⁵ KNM, R, sig. VII C 29, zápisy z let 1690–1702; BUBEN 2012, 395; HEROLD 2007, 118–119; PETERS 1947, 28; WAGNER 1940, nepag.

¹⁹⁶ PETERS 1947, 28

¹⁹⁷ BUBEN 2012, 395; HEROLD 2007, 118–119; PETERS 1947, 28

¹⁹⁸ HEROLD 2007, 119; PETERS 1947, 28; WAGNER 1940, nepag.

¹⁹⁹ HEROLD 2007, 119

²⁰⁰ KNM, R, sig. VII C 29, zápisy z let 1710–1717; HEROLD 2007, 119; PETERS 1947, 28; WAGNER 1940, nepag.

²⁰¹ BUBEN 2012, 396; HEROLD 2007, 120; WAGNER 1940, nepag. uvádí, jako datum svěcení již roku 1717 metropolitním kanovníkem

²⁰² VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 306 uvádí, že přítomnost K. I. Dientzenhofera na stavbě chrámu je vyloučena, zatímco WAGNER 1940, nepag. oblouky připisuje Dientzenhoferovi; BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 62

pravděpodobně v letech 1709–1716.²⁰³ S jistotou však nelze říci, kdo byl oním architektem určité části chrámu, jelikož v tomto případě prameny mlčí.

Drobnější úpravy na kostele probíhaly až do konce 40. let 18. století, kdy byly v poslední etapě umístěny sochy jezuitských světců a blahoslavenců na průčelí kostela. Autorství těchto soch není s určitostí prokázané, podle dochovaných zpráv se jednalo o sochaře ze Stříbra, Wágner uvádí, že se by se mohlo jednat o Jiřího Hanna.²⁰⁴

Krátce nato zasáhl kostel další ničivý požár roku 1758, ten však vážně poškodil pouze věže v průčelí, které musely být znovu vystavěny.²⁰⁵ Ostatně už v minulosti zachvátil Klatovy stejně ničivý požár roku 1700, který se jako zázrakem vyhnul jezuitskému komplexu.²⁰⁶

V neposlední řadě je nutné zmínit i katakomby ukryté pod jezuitským chrámem. Původně jezuité ukládali své mrtvé v kapli sv. Ignáce, která byla součástí Střelcovského domu. Odtud byli pohřbení přesunuti do nově zbudovaných krypt, dnes známých, jako klatovské katakomby.

Jména pohřbených najdeme v rukopisu *Historia collegii Clattoviensis SJ*, kde jsou uvedeni všichni zesnulí mezi léty 1643–1726.²⁰⁷ Prvních 15 jezuitů uložených v kapli bylo přesunuto do katakomb 13. března 1684.²⁰⁸ Prvním pochovaným jezuitou v chrámové kryptě byl P. Jan Jahoda roku 1676.²⁰⁹

Celkem bylo pod klatovským chrámem uloženo k věčnému odpočinku 54 jezuitů a nebyli jediní. Společně s nimi zde byly pochovány také světské osoby, mezi nimi i šlechtici a další. Nejstarší světskou osobou pohřbenou na tomto místě je Vilém z Klenového a Janovic, pán na Roupově, který zemřel roku 1642. V tuto dobu samozřejmě ještě nebyly zbudovány krypty a proto jsou světské osoby ukládány společně s jezuitou do kolejni kaple. Odtud je přemístěno roku 1688 celkem 25 zesnulých do nových krypt pod kostelem.²¹⁰

²⁰³ HEROLD 2007, 121

²⁰⁴ HEROLD 2007, 123; WAGNER 1940, nepag.

²⁰⁵ MÍRKA 2010, 251; WAGNER 1940, nepag.

²⁰⁶ ČERNÝ 2010, 225; VANČURA 1930–1932, 253

²⁰⁷ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; ČERNÝ 2010, 244

²⁰⁸ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; ČERNÝ 2010, 244

²⁰⁹ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; ČERNÝ 2010, 244

²¹⁰ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; ČERNÝ 2010, 244

Mezi téměř 200 pohřbenými nalezneme příslušníky z rodů z Klenové, z Gutenštejna, Kolowrat, Kotzů z Dobrše, Janovských z Janovic, Příchovských z Příchovic, Wiederspergerů z Wiederspergu, Běšínů z Běšin, Fremuthů ze Stropčic či Horů z Ocelovic.²¹¹ Avšak mezi nimi nalezneme i osoby neurozené. Jako první osoba prostého stavu zde byla pohřbena jistá Dorota Hrdličková roku 1693, v následujících letech neurozených nebožtíků přibývalo, ostatně místo posledního odpočinku si zde vysloužila i kuchařka jezuitské koleje Anna Vysoká, nebo konvertita z luteránství, vojenský důstojník Jan Wolfgang Pepinus ze Saska.²¹²

Klatovské katakomby jsou rovněž jedinečné svým důmyslným systémem odvětrávání, který zapříčinil přirozenou mumifikaci uložených těl. Jež se díky tomu zachovala v hojném počtu. Zároveň se nám dochovaly jednotlivé destičky, které původně označovaly rakve nebožtíků. Dnes jsou uloženy v muzeu Dr. Hostaše v Klatovech a posloužily, jako identifikace jednotlivých zemřelých.

V této souvislosti lze zmínit ještě třetí bratrstvo, které v Klatovech v době působení Tovaryšstva vzniklo a tím je bratrstvo „dobré smrti“. Toto bratrstvo bylo založeno až v roce 1736.²¹³ Důležitost bratrstev spočívala v možnosti získání odpustků pro své členy. Ty bratrstvo obdrželo od svatého stolce po jejich potvrzení papežským brevem a umožňovaly členům bratrstva zkrácení trestu, který si museli odpykat v očištění.²¹⁴

V případě tohoto bratrstva spočívala jeho důležitost ve třech oblastech, v přípravě na smrt a umírání, ukládání těla zesnulého do hrobu, zároveň se podíleli na pohřební nádheře a v neposlední řadě, pomáhali zemřelým v jejich posmrtném údělu.²¹⁵

²¹¹ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 69; BUBEN 2012, 397; ČERNÝ 2010, 244; HEROLD 2021, nepag.

²¹² KNM, R, sig. VII C 29, Seznam pohřbených v klatovských katakombách, 447–458; ČERNÝ 2010, 244; HEROLD 2021, nepag.

²¹³ ČERNÝ 2003, 60; ČERNÝ 2010, 243; BUBEN 2012, 396 však uvádí, jako rok založení tohoto bratrstva rok 1737

²¹⁴ ČERNÝ 2003, 58; MIKULEC 2013, 11

²¹⁵ MIKULEC 2013, 251

3. Popis jezuitského komplexu

Jezuitský komplex lze rozdělit do několika částí: chrám, který je průčelím orientován na dnešní náměstí Míru, gymnázium, které k němu těsně přiléhá a vlastní kolej. Ta je od chrámu a školy oddělena dnešní Balbínovou ulicí. Původně byla její součástí škola, seminář a kaple.²¹⁶

3.1. Kolej

Průčelí koleje je obrácené do Balbínovy ulice, která ji odděluje od chrámu, a jehož celková délka je 146 m.²¹⁷ Východní část průčelí se přímo dotýká Černé věže a na západní straně je k budově koleje kolmo připojen trakt původního semináře. Ve středu objektu je umístěn další kolmo připojený trakt, kde se původně nacházela kaple a refektář.²¹⁸ Je pravděpodobné, že trakty měly být uzavřeny do čtyřtraktové dispozice, k tomu však nedošlo. Tento možný záměr lze vidět na kresbách původních návrhů Carla Luraga z let 1655, kde se toto řešení objevuje.²¹⁹

Kolej je budovou o dvou patrech zasazenou do klesajícího terénu směrem k západu. Kolej původně spojovala s kostelem krytá chodba, pravděpodobně v místě připojení prostředního traktu, ta však byla po zrušení řádu zbourána.²²⁰

Fasáda koleje, směrem do ulice, je zdobena dvěma půlkruhovými portály s bohatým členěním a rytmičována pilastry, stejně tak, jako fasáda orientována do dvora. Jen z boků není fasáda nijak členěna.

Portál, který je blíže k Černé věži, je bohatěji zdoben. V základu je tvořen stlačeným obloukem, k němuž po stranách přiléhají pootočené postranní polopilíře, nad nimiž se nachází přerušovaná římsa se segmentovým nástavcem, v jehož středu je umístěn znak rodu Martiniců. Pod nímž se ve stlačeném oblouku nachází kutá mříž s jezuitským monogramem.

²¹⁶ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64

²¹⁷ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64; BUBEN 2012, 397

²¹⁸ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 2002, 306; BUBEN 2012, 397

²¹⁹ Plánek půdorysu klatovské koleje. VLČEK/SOMMER/FOLTÝ, 77

²²⁰ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64; BUBEN 2012, 396; VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 306

Co se týče výzdoby vnitřních prostor, za zmínku stojí bývalá kaple a refektář, které jsou zdobeny štukovou výzdobou. V nedávné době prošel právě refektář koleje rekonstrukcí. Výzdoba dalších prostorů se nedochovala, jelikož se po zrušení jezuitského řádu z koleje stala kasárna.²²¹

3.2. Chrám Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce

Jedná se o jednolodní chrám s přízemními pilíři, na půdorysu latinského kříže, o délce 51m, hlavní lodi včetně presbytáře a příčné lodi o délce 31 m, která tak jen velmi málo přesahuje šíři lodi hlavní.²²² Nad křížením lodí se nachází kupole bez tamburu, hlavní loď je pak zaklenuta valenou klenbou s pasy. Jako materiál na stavbu byl použit lámaný kámen, vyjma klenutí, na které byla použita cihla, a soklu z žulového kamene.²²³ Celý chrám byl vystavěn po vzoru hlavního jezuitského kostela Il Gesù v Říme. Jedinou výjimkou je jeho orientace na západ, která však byla, v tomto případě, dána městskou zástavbou.²²⁴

Fasáda se dvěma věžemi je zvýrazněna rizalitem, který odráží šířku hlavní lodi. Průčelí je děleno na etáže. První etáž je v rizalitu dělena čtyřmi pilastry s hlavicemi v dórském řádu, mezi nimiž jsou umístěny portály.

Hlavní portál sedlového typu o výšce 5 m a šířce 3 m²²⁵ je po stranách doplněn o sloupy, které nesou přerušovanou římsu se segmentovým nástavcem, v jehož středu je umístěn tabernákl se sochou sv. Ignáce. Na vrcholu portálu je umístěn znak rodu Martiniců nesený griffony.

Postranní portálky jsou taktéž sedlového typu se segmentovým nástavcem, konvexně prohnutým, s členitým obrysem. Frontony jsou osazeny erby s monogramy Marie a Josefa, nad nimiž jsou umístěny skupiny hlaviček andělů.

²²¹ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64

²²² BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64

²²³ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 65

²²⁴ VLČEK/SOMMER/FOLTÝ 2002, 306

²²⁵ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 68

Nad portály se ve věžích v nikách nacházejí pískovcové sochy řádových světců od již zmíněného sochaře ze Stříbra, z roku 1743. Ve věžích se odráží členění rizalitu a jsou zde v první etáži umístěny vždy dvě niky osazené sochami.

Druhá etáž fasády je oddělena architrávem s triglyfy a římsou. Etáž je členěna podobně jako předchozí, dělená pilastry s festonovými iónskými hlavicemi s volutami. Ve středu rizalitu je umístěno velké segmentové okno, po jehož stranách se v nikách nacházejí dvě sochy světců. Opět fasáda věží navazuje na rizalit, tentokrát jsou v jejich středu situována okna klenutá do půlkruhu, na místo soch.

Fasáda rizalitu je zakončena rovnoramenným trojúhelníkovým štítem, v jehož tympanonu je vložen jezuitský monogram IHS nesený anděly. To vše je vyvedeno ve štuku. Na vrcholu štítu je pak umístěna mohutná pískovcová socha Panny Marie z roku 1673, dnes již nahrazena kopií.

Boční věže v poslední etáži přesahují štít, jsou zdobeny pilastry s korintskými hlavicemi na nárožích a segmentovým oknem, nad nímž se nachází nadokenní římsa a štuková výzdoba. Poslední etáž je zakončena římsou, která se prohýbá podle oken do oblouku.

Jezuitští patronové jsou rozmístěni v nikách průčelí následovně: Po stranách sv. Ignáce stojí vlevo sv. František Xaverský, napravo sv. František Borgiaš. Ve vnějších osách vidíme vespod nalevo sv. Aloise Gonzagu, naproti němu stojí sv. Stanislav Kostka. Vlevo v horní věži se nachází socha sv. Jana Františka Regise a na pravé věži je v hořejší nice umístěno sousoší tří japonských mučedníků, kteří jsou pak ještě dále znázorněni v rámci oltáře v interiéru chrámu. Ve druhé etáži jsou ve výklencích zpodobněni po stranách segmentového okna dvě postavy, které měly reprezentovat génia klatovské jezuitské koleje, jež se koří Nejsvětějšímu Jménu Ježíš a Neposkvrněné Panně Marii ve vrcholovém štítu.²²⁶

Pouze fasáda průčelí je takto zdobná, boční strany chrámu jsou bez větších ozdob, členěny jen pilastry s dórskými hlavicemi, stejně jako v první etáži průčelí. Boční fasády jsou doplněny o tři řady oken, ve spodní řadě půlkruhová okna osvětlují prostor kaplí a to samé se opakuje v druhé řadě segmentových oken, ty zajišťují osvětlení empor. Třetí řada

²²⁶ HEROLD 2007, 125

půlkruhových oken pak osvětluje prostor hlavní lodi. Segmentová okna v druhé řadě ve zdech transeptu jsou mnohonásobně větší než ostatní okna.

Vnější výzdoba chrámu je rozmanitou kombinací dekorativních složek z různých časových etap a směrů od raného baroka až po jeho pozdní formy a další.²²⁷ Které jsou zároveň v kontrastu s poměrně jednoduchým rozvržením fasády. Oproti tomu vnitřní prostor kostela poznamenala pouze dvě barokní období, (z nichž nejstarší zachovalou částí jsou hlavice sloupů hlavní lodi).²²⁸

Interiéru chrámu dominuje prostor hlavní lodi, který je dlouhý 27,40 m a široký 14 m.²²⁹ Prostor mezi věžemi, zvenčí odpovídající rizalitu, tvoří vstup a v druhém patře je vyplněn hudební kruchtou na eliptické valené klenbě.²³⁰ Hlavní loď je rytmizovaná pilastry s kompozitními hlavicemi a římsou. Na pilastry po obou stranách navazují pasy valené klenby, mezi nimiž se nacházejí lunety s trojúhelníkovou kápí, ve kterých jsou umístěna polokruhová okna. Pilastry po obou stranách tvoří tři oblouky, které se prohlubují v kapli, samostatně zaklenuté a zároveň podpírají empory s balustrádovým zábradlím.

Transept o délce 28 m a stejné šíři, jako hlavní loď, vytváří čtvercové křížení, nad nímž se tyčí kupole na polokruhových pasech, ty navazují na nárožní pilastry opět zdobené kompozitními hlavicemi.²³¹ I v příčné lodi najdeme empory s balustrádou. Celý prostor je osvětlen zdvojenými okny v čele transeptu.

Presbytář je pravoúhle zakončen a šířkou tak odpovídá hlavní lodi, po levé straně se nacházejí dveře do sakristie a po pravé straně do místnosti depozitní, nad nimi jsou ve dvou patrech široká okna ústící do bývalých oratorií.²³² Presbytář je poměrně architektonicky jednoduše pojatý, avšak jeho největší půvab spočívá ve freskové výzdobě, o které bude řeč až v následující kapitole.

²²⁷ WAGNER 1940, nepag.

²²⁸ WAGNER 1940, nepag.

²²⁹ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 70

²³⁰ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 70

²³¹ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; WAGNER 1940, nepag.

²³² BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; WAGNER 1940, nepag.

Z architektonického popisu nelze vynechat rozsáhlé zaklenuté podzemní prostory. Krypty se rozléhají pod celou hlavní loď až k presbyteriu, včetně obou sakristií, a táhnou se pod pravými bočními kaplemi a podkruchtím až k jihovýchodní věži.

3.2.1. Výzdoba

Dnešní výzdoba chrámu zcela jistě spadá do vrcholného baroka, která nahradila již dvojí předchozí barokní zařízení.²³³ Za freskovou výmalbu pak vděčíme malíři Johanu Hibelovi, žáku jezuitského malíře italského původu Andrea Pozza, který proslul svou iluzivní malbou a jeho žák se mu bezesporu vyrovnal.²³⁴

Hibel uzavřel smlouvu s tehdejšími rektorem klatovské koleje Johannesem Tefferem (ve funkci 1714–1718), ačkoli se smlouva nedochovala, o autorství freskové výzdoby nelze pochybovat, vzhledem k tomu, že se v kostele nachází umělcova signatura umístěná těsně pod spodním okrajem hlavního oltáře.²³⁵

Začněme výzdobou západní části chrámu, které dominuje presbytář. Plocha čelní zdi presbytáře je zdobena freskovou výzdobou, kde se nalézá iluzivní malba hlavního oltáře z roku 1716.²³⁶

Oltář je koncipován, jako monumentální portálová architektura nesená dvojicí sloupů s hladkým torčovaným dřikem, zalamovaným kladím, prolomeným frontonem s nakoso vytočenými rameny a vysokým štítovým nástavcem, s flankovanými volutovými křídly.²³⁷ V iluzivním štítovém nástavci se pak nachází obraz sv. Ignáce. Na vrcholcích po obou stranách nástavce jsou vymalované sochy andělů, stejně tomu je tak i na vytyčených ramenech. Harmonicky je doplňují po krajích sloupů figury apoštolů sv. Petra a sv. Pavla. Ve středu oltáře je vyobrazena Panna Marie, jako Immaculata, s atributy apokalyptické ženy, vítězky nad hadem.²³⁸ Pod výjevem je umístěna oltářní menza s dřevěným tabernáklem, polychromovaným, aby připomínal červený mramor.

²³³ HEROLD 2007, 128

²³⁴ FRONEK 2013, 59

²³⁵ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů, 359–360; FECHTNEROVÁ 1993, 275; FRONEK 2013, 59

²³⁶ FRONEK 2013, 65

²³⁷ FRONEK 2013, 65

²³⁸ ROYT 2013, 37–38

Pozadí oltáře je zpodobněno, tak aby divák vnímal iluzi prodlužujícího se presbytáře, na který navazují další klenební travé fiktivního transeptu. Hlavní oltář, tak budí dojem, že stojí ve volném prostoru. Avšak se již nenachází v presbytáři kostela, ale je vnímán za hranici materiálně vymezeného architektonického prostoru, jako projekce uprostřed chrámu pod mohutnou kupolí na vysokém tamburu.²³⁹

Malbou je zdobeno i klenební travé presbyteria, kde je vyobrazena Nejsvětější Trojice, jež tématicky koresponduje se zbylou výzdobou presbytáře. Bůh otec je zobrazen s žehnajícím gestem, po jeho pravici je vyobrazen Kristus v pravé ruce drží kříž a v natažené levé korunu. Kristus i Bůh Otec jsou obklopeni anděly držící věnce, lze tedy celou kompozici vnímat, jako korunování Panny Marie. Pod Kristem a Bohem Otcem je znázorněn Duch Svatý v podobě holubice.

Když postoupíme dále, ocitneme se v křížení hlavní lodi a transeptu. To je vymalováno ve stylu iluzivní kupole *al fresco*. Na pasy křížení navazují archivoly z černého žíhaného mramoru. Na ně pendantivy, které jsou vyplněny edikulami s dvojicemi puttů, kteří drží rozličné atributy. Bývají obvykle vykládáni, jakožto čtyři kardinální ctnosti mírnost, moudrost, spravedlnost a statečnost.²⁴⁰ Nově Jiří Froněk reinterpretoval fresky, jako analogii k Panně Marii.

Pokud se přikloníme k Fronkově výkladu, tak v pendantivu na evangelijní straně jsou zobrazeni andělci držící korunu. Adorují tím tak Pannu Marii jako *Reginam coeli*, Královnu nebes.²⁴¹ V protilehlém pendantivu na evangelijní straně drží andělci zrcadlo, v tomto případě představuje „zrcadlo neposkvrněné“, které má připomínat Mariinu čistotu.²⁴² Na epištolní straně v pendantivu andělci nesou zlatou kadidelnici, jakožto odkaz na text Sírachovce „Chvála moudrosti“, tedy Pannu Marii vnímáme, jako tu v níž si Boží Moudrost našla zalíbení a v protilehlém pendantivu na epištolní straně andělci vystřelují z luku, zde je Panna Marie oslavována, jako nástroj k naplnění Božích záměrů.²⁴³

²³⁹ FRONEK 2013, 64

²⁴⁰ BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; HEROLD 2007, 141; WAGNER 1940, nepag.

²⁴¹ FRONEK 2013, 64; ROYT 2013, 205

²⁴² FRONEK 2013, 62

²⁴³ FRONEK 2013, 64

Výše na tamburu jsou usazeny tři alegorické postavy božských ctností, provedeny v technice grisaille. Víra, žena držící kříž a kalich, naděje s atributem kotvy a nejdůležitější ze tří ctností, Láska s planoucím srdcem v ruce.²⁴⁴ Celá iluzivní kupole je v nejvyšším bodě zakončena pohledem do lucerny. Tématicky celá fresková výzdoba kupole navazuje na program presbytáře s námětem Panny Marie a dále ho rozvíjí.

V levém transeptu, na travé valené klenby, nalezneme výjev s námětem Vymítání zlých duchů sv. Ignácem. Na závěrové zdi transeptu, mezi okny, se nachází štuková kartuše s malbou a nápisem *IGNEM VENI MITTERE IN TERRAM, LU: 12*, v překladu Oheň jsem přišel uvrhnout na zemi (L 13, 49). V kartuši je vyobrazena země představující svět pozemský, nad níž je planoucí srdce, které zažehává pochodeň v pravici Boží. Oheň zde představuje šířitele učení Ježíšova a samotného zakladatele řádu, planoucí srdce opět dokazuje na jednu z božských ctností a to lásku, jako symbol vroucí oddanosti.²⁴⁵

V pravém rameni transeptu na travé se nachází malba s námětem kázání sv. Františka Xaverského obyvatelům Indie. Na stejném místě, jako v levém rameni transeptu, se nachází štuková kartuše s nápisem *LVMEN AD REVELATIONEM GENTIVM, LU: 2*, Světlo ke zjevení národů (pohanů). Zobrazení jsou zde dva domorodí obyvatelé, z nichž jeden drží luk, oba otáčejí své tváře k nebesům, kde se objevuje opět ruka Boží s pochodní.

K výzdobě klenby hlavní lodi už nedošlo a nástěnnými malby zůstává zdobený pouze presbytář a transept. Všechny tyto malby byly provedeny pravděpodobně okolo roku 1717, bližší záznamy se nám bohužel nedochovaly.

3.2.2. Mobiliář

K výzdobě chrámu patří i mobiliář, který je v případě klatovského chrámu tvořen deseti oltáři, jež byly zhotoveny v první polovině 18. st., jejich přesnou datací ve většině případů neznáme.²⁴⁶

²⁴⁴ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; FRONEK 2013, 64; HEROLD 2007, 141; ROYT 2013, 59–61; WAGNER 1940, nepag.

²⁴⁵ FRONEK 2013, 64

²⁴⁶ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; WAGNER 1940, nepag.

Všechny oltáře jsou si, co do konstrukce podobné. V oltářním nástavci je umístěn obraz vztahující se k jeho zasvěcení, ten bývá doplněn o sochy světců, hesla v kartuších, popřípadě erby zřizovatelů. Pod ním se nachází dřevěné mensy, do nichž je vložena relikviářová skříň s prosklenou přední stranou a figurami ležících světců.

Jména tvůrců oltářů jsou nám neznámá, avšak u několika oltářních obrazů můžeme malíře doložit. Známý jsou nám tři, Jiří Heinsch autor obrazu sv. Antonína Paduánského, Jan Peter Molitor autor obrazu Piety pro oltář Bolestné Matky Boží a František Xaver Palko, jemuž bývá připisován obraz Smrt sv. Josefa.²⁴⁷

V transeptu se nacházejí čtyři oltáře. Na epištolní straně je to velký oltář sv. Františka Xaverského, na jehož oltářním obraze je zobrazen sv. František, jak klečí před ukřižovaným Kristem. Oltář je opatřen sochami tří japonských mučedníků. Každý jako svůj atribut třímá velký kříž, symbol jejich ukřižování v Nagasaki. Jmenovitě jsou to Pavel Miki, Jakub Kisai a Jan Soan de Goto, avšak nelze přesně rozlišit, která ze soch představuje koho.²⁴⁸ Druhým je oltář sv. Jana Nepomuckého s obrazem světce v nebeské slávě, jak vzhlíží k nebesům. Zdobí ho sochy českých patronů, sv. Prokopa a sv. Václava, v mense je uložen sv. Jan Nepomucký, oltář je datován do roku 1723.²⁴⁹

Na straně evangelijní se nacházejí oltáře sv. Ignáce a Zvěstování Panně Marii. Na prvním z oltářů je vyobrazen sv. Ignác vzhlížející k Nejsvětější Trojici. Po jehož stranách se nacházejí sochy sv. Alexandra Gonzagy, sv. Stanislava Kostky a na vrcholu sv. Františka Borgiáše, v oltářním stole je uložena socha sv. Jana Františka Régise.²⁵⁰ Pod výjevem je umístěn zvláštní prosklený sarkofág, ve kterém jsou uloženy ostatky sv. Oenestina, které sem byly přeneseny roku 1729 z Říma.²⁵¹ Ostatky darovala chrámu Anna Marie vévodkyně toskánská, rozená kněžna sasko-lauenburská.

V této části transeptu se nachází dále oltář Zvěstování Panně Marii, datovaný mezi roky 1727–1728.²⁵² Po stranách je zdoben sochami sv. Jana Evangelisty a sv. Jana Křtitele, na

²⁴⁷ HEROLD 2007, 148–149; WAGNER 1940, nepag.

²⁴⁸ HEROLD 2007, 140–141

²⁴⁹ HEROLD 2007, 141

²⁵⁰ ČERNÝ 2003, 55; HEROLD 2007, 137

²⁵¹ BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71; ČERNÝ 2003, 55; HEROLD 2007, 138; WAGNER 1940, nepag.

²⁵² HEROLD 2007, 141

vrcholu se nachází Bůh, Otec s anděly, v mense se pak nalézá sv. Máří Magdalena. Na oltáři můžeme spatřit i znak svobodných pánů Koců z Dobrše, kteří nechali oltář zřídit.²⁵³

V kaplích přiléhajících k hlavní lodi se nachází zbývajících šest oltářů. Koncipovány jsou do dvojic, které spolu korespondují. Takovéto uspořádání protějškových kaplí bylo podle Herolda původním záměrem.²⁵⁴ Zároveň se v nich nacházejí zpodobnění nad nimiž visí obrazy sv. kajčníků od Ignáce Viktorina Raaba.²⁵⁵ Pod okny jsou pak ještě zavěšeny obrazy českých patronů.

První dvojicí oltářů od presbytáře je sv. Josef a sv. Barbora. Kaple těchto světců byly jako jediné vyzdobeny štukovou a freskovou výzdobou. Oltář sv. Josefa s obrazem umírajícího světce je po stranách doplněn o sochy sv. Jáchyma a sv. Anny, sv. Longina v mense. Původně zde byla vystavena soška Panny Marie Foyenské, podle níž bývá tento oltář nazýván.²⁵⁶ Oltář sv. Barbory s obrazem umírající světice v náručí anděla, je osazen sochami sv. Kateřiny a sv. Apoleny, v oltářním stole je uložena plastika sv. Rozálie.

Další dvojicí jsou oltáře sv. Anny a Panny Marie Bolestné. První zmíněný oltář je zdoben sochami, které představují Pannu Marii a sv. Josefa, jakožto snoubence. Na oltářním obrazu je zde zpodobněna sv. Anna, jak učí svou dceru, v mense je uložena figura světice samotné. Naproti tomu oltář Panny Marie Bolestné s obrazem znázorňujícím Pietu, je po stranách osazen plačícími sochami sv. Máří Magdaleny a Salome, držící nádoby s mastmi, v oltářním stole je umístěn reliéf na téma kladení Krista do hrobu.

Poslední dvojicí v pořadí jsou oltáře sv. Floriána a sv. Antonína Paduánského. Oltář sv. Floriána s obrazem, kde je zobrazena mučednická smrt světce, je dále doplněn o sochy jezuitských světců Aloise Gonzagy a Františka Xaverského. V relikviářové skříni mensy je umístěna socha sv. Kryštofa. Přináležející oltář s obrazem zjevení Krista v podobě dítěte sv. Antonínovi, jak Herold uvádí, že se jedná o straší malbu, která byla patrně užita druhotně

²⁵³ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 71–72

²⁵⁴ HEROLD 2007, 134

²⁵⁵ HEROLD 2007, 149

²⁵⁶ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 72; HEROLD 2007, 135; WAGNER 1940, nepag.

ze starší výzdoby kostela.²⁵⁷ Sochy stojící po bocích oltáře představují sv. Rocha a sv. Šebestiána, v tumbě je ležící plastika sv. Karla Boromejského.

Z vybavení kostela ještě stojí za zmínku kazatelna z roku 1720 z dílny Michaela Kollera²⁵⁸ s bohatě zdobeným schodištěm, kartušovým orámováním a stříškou. Na stříšce jsou zobrazeny symboly čtyř evangelistů v podobě bytostí, které stojí okolo pozemské sféry, nad níž se vznáší vozík. Z vnitřní strany stříšky se pak nachází zpodobnění Ducha svatého v podobě holubice.

²⁵⁷ HEROLD 2007, 135, WAGNER 1940, nepag

²⁵⁸ BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 73–74; HEROLD 2007, 135; WAGNER 1940, nepag.

4. Gymnázium v 17. a 18. století

Jak již bylo uvedeno dříve, jezuitská škola se otevřela poměrně nedávno po usazení jezuitů v Klatovech. Zprvu měla škola pouze dvě třídy a počet žáků byl velmi nízký.²⁵⁹ S postupem let studentů přibývalo a již v roce 1647 měla škola standardní počet tříd, tedy šest, včetně jedné třídy navíc a to přípravy.²⁶⁰

Dále byl na popud Vojtěcha Chanovského zřízen seminář sv. Josefa, který umožňoval chudým studentům zdarma studovat. Ti byli jezuiti živeni, šaceni a ubytováni v semináři.²⁶¹ Sv. Josef Pěstoun byl roku 1654 v Českém království přijat za jednoho ze zemských patronů, z tohoto důvodu si patrně klatovští jezuité zvolili za patrona a ochránce svého semináře právě jeho.²⁶²

Jezuité se snažili neustále pěstovat zájem veřejnosti o školu, ať už pořádáním veřejných disputací, zkoušek, ale především divadla, jímž prosluli. Z rozličných zpráv v *Historii* se dovídáme o velkém množství her, které byly studenty jezuitské školy každoročně hrány. Už z roku 1636 máme zmínky o představení *Zikmund král a mučedník*, podobně tomu bylo i následujícího roku, kdy měla být odehrána hra na motivy z Janovy Apokalypsy a hra s názvem *Sv. Felix a Adaukt, mučedníci* a mnoho dalších.²⁶³

Divadlo zastávalo v jezuitských školách především roli vzdělávací a výchovnou, současně se však stalo i prostředkem veřejné prezentace gymnázia. Divadlo s nepřiliš dramatickými prvky mělo rozvíjet řečnické schopnosti studentů. Představení se mohla odehrávat od doby velikonoční až ke konci školního roku, alespoň tak se tomu dělo v případě Klementina.²⁶⁴ Často se tak ročně odehrálo velké množství představení.

Jako herci se představovali studenti jednotlivých gramatických tříd, autory divadelní předlohy pak byli jejich učitelé.²⁶⁵ Hry byly odehrány pouze jednou. Jejich námětem bývala

²⁵⁹ Situace v roce 1637.

²⁶⁰ ČERNÝ 2010, 242; PETERS 1947, 7

²⁶¹ HEROLD 2007, 112

²⁶² BUBEN 2012, 394; HEROLD 2007, 112

²⁶³ KNM, R, sig. VII C 29, záznamy z let 1636 až 1637; PETERS 1947, 8

²⁶⁴ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 86; VALENTOVÁ 2007, 107–108

²⁶⁵ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 97; VALENTOVÁ 2007, 108

převážně tematika zaměřená na mezilidské vztahy, panovnické vlastnosti a v neposlední řadě motivy rozvíjející náboženské citění, jak je zřejmé z výše uvedeného výčtu her.²⁶⁶

Postupem času se klatovské gymnázium stalo jedním z největších mimopražských školských zařízení, i v rámci celé české provincie.²⁶⁷ Během 18. st. navštěvovalo gymnázium každý rok přibližně na 300 studentů, vyjma let moru.²⁶⁸ Oproti tomu patřil seminář mezi jedny z těch méně početných. Poskytoval totiž stravu a ubytování pouhým 11–13% gymnazistům, kteří si z větší části museli svůj studijní pobyt financovat sami, jelikož seminář nedisponoval dostatečnými prostředky pro udržování takového množství studentů.²⁶⁹

V *Historii* se pak obzvláště dozvídáme kolik studentů bylo urozených, jmenování však nejsou. Zaznamenáno je jen pár studentů, především ti, kteří byly posíláni do brněnského tirocinia studovat filozofii a teologii, zpravidla to byli 1–2 studenti.²⁷⁰

²⁶⁶ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006, 105–114; VALENTOVÁ 2007, 108

²⁶⁷ VALENTOVÁ 2007, 100

²⁶⁸ KNM, R, sig. VII C 29, záznamy z let 1700 až 1725; VALENTOVÁ 2007, 100, 112

²⁶⁹ VALENTOVÁ 2007, 100

²⁷⁰ PETERS 1940, 18–19

5. Činnost jezuitů v 18. století a jejich zrušení

Díky jezuitskému latinskému gymnáziu se z Klatov stalo centrum vzdělávání západních Čech, ale i příhraničních oblastí, především pro oblast Bavorska, odkud přicházelo za vzděláním velké množství studentů.²⁷¹ Důležité je připomenout, že jezuitské školy nepodléhaly všeobecnému zákazu do té doby běžně veřejného provozování školních divadelních her.²⁷² A proto mohly i nadále produkovat nemalé množství divadelních představení.

Klatovští jezuité pečovali nejen o své studenty gymnázia, zaměřovali se také na měšťanstvo a obyčejný lid. Kromě bohoslužeb se zaměřovali na prohloubení duchovního života obyvatel Klatov a přilehlých vesnic. Také prosluli kazatelskou činností nejen ve svém chrámu, ale i v děkanském kostele a přifařených vesnicích.²⁷³

Roku 1713 byl jezuita zakoupen statek Zuklín k němuž náležely lesy, mlýn, 2 pily a vesnice včetně hospodských výsad a šenků, od Václava Hynka Vratislava z Mitrovic za 9 500 zl.²⁷⁴ Dále skoupili roku 1767 Altmnovskou zahradu a chalupu na Špitálském předměstí za 600 zl.²⁷⁵ Zajímavostí je rovněž drobný spor mezi jezuita a městem, který je zaznamenán v rámci radních protokolů. Tento spor se týkal čepování cizího piva měšťanům, nejvíce se vyostřil v roce 1764, ale setkáváme se s ním až do doby samotného zrušení řádu.²⁷⁶

Ke zrušení řádu došlo prostřednictvím papežského breve vydaného dne 21. července 1773, které vešlo v právo v rakouských zemích jeho zveřejněním 17. září 1773. Již 5. října bylo jezuitům nařízeno opustit veškeré koleje a rezidence.²⁷⁷ V provincii se v té době nacházelo celkem 32 sídel, 20 kolejí a 12 rezidencí, a 1 074 členů Tovaryšstva.²⁷⁸

²⁷¹ ČERNÝ 2010, 284; PETERS 1940, 19

²⁷² ČERNÝ 2010, 285

²⁷³ PETERS 1940, 14

²⁷⁴ BÍLEK 1893, 89

²⁷⁵ ČERNÝ 2010, 282

²⁷⁶ ČERNÝ 2010, 282

²⁷⁷ BUBEN 2012, 184; ČORNEJOVÁ 2002, 207–209; ČERNÝ 2010, 283

²⁷⁸ BUBEN 2012, 184; ČORNEJOVÁ 2002, 209

K roku 1773 obývalo klatovskou kolej 38 kněží, kteří zde zůstali i po zrušení řádu, jako gymnaziální učitelé.²⁷⁹ O zachování gymnázia se tehdy zasadila klatovská městská rada, jelikož hrozilo jeho přesunutí. K čemuž opravdu došlo roku 1778, kdy bylo převedeno do Písku.²⁸⁰ Posléze se z kdysi významného gymnázia stala pouhá německá hlavní škola.

Dle císařské rezoluce z 17. září 1773 a 25. června 1774 měly připadnout veškeré majetky náležející k jezuitským domům studijnímu fondu a dalším. Statky byly svěřeny administraci komorních statků.²⁸¹ Stejně tomu bylo i v Klatovech. Celkové jmění koleje bylo odhadnuto na 289 140 zl. a náležely k němu statky Svrčovec, Dolany, Habartice, část výnosů ze statků Střela a Hoštice, Zuklín a Korálkovský dvůr, které připadly fondu.²⁸² Kolej potkal podobný osud, poněvadž byla krátce po zrušení řádu poskytnuta vojsku a přeměněna na kasárnu.²⁸³

Ke studijnímu fondu připadlo i jmění a majetky semináře, jehož cena byla odhadnuta na 4 660 zl.²⁸⁴ Budova semináře náležela až do roku 1818 fondu, který ji však odprodal klatovskému pivovárečnímu měšťanstvu za 10 110 zl.²⁸⁵

Dle dvorského dekretu ze dne 6. února 1777 bylo nařízeno soustředit veškeré fondy jezuitských knihoven z Čech v Praze a začlenit je do nově vznikající univerzitní bibliotéky.²⁸⁶ I fond klatovské koleje byl odeslán do pražského Klementina, pravděpodobně se však ve fondu nenacházely příliš cenné svazky, vzhledem k požáru z roku 1689, který kompletně zničil tehdejší knihovni sbírku.²⁸⁷

Vůbec posledními rektory klatovské koleje tak byly Josef Sexstetter (1764–1768), Jan Riresenschopf (1768– 1771) a Jiří Strojetic (1771–1773).²⁸⁸

²⁷⁹ BUBEN 2012, 184; ČERNÝ 2010, 283

²⁸⁰ ČERNÝ 2010, 285

²⁸¹ BUBEN 2012, 185

²⁸² BÍLEK 1893, 88 90; ČERNÝ 2010, 283

²⁸³ BÍLEK 1893, 89; BOROVSÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899, 64; ČERNÝ 2010, 283

²⁸⁴ BÍLEK 1893, 90

²⁸⁵ BÍLEK 1893, 90; ČERNÝ 2010, 283

²⁸⁶ BUBEN 2012, 185

²⁸⁷ ČERNÝ 2010, 283

²⁸⁸ KNM, R, sig. VII C 29, Seznam klatovských rektorů , 359–360; FECHTNEROVÁ 1993, 279–280

Závěr

Záměrem této práce bylo celkové shrnutí historického a architektonického vývoje klatovské koleje, kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a přilehlého gymnázia v průběhu 17. a 18. století.

V úvodní části se práce zaměřovala na historii Tovaryšstva, základní principy řádu a postavu sv. Ignáce z Loyoly. Právě život zakladatele řádu nám poskytuje kontext vzniku řádu a jeho východiska, která z počátku formoval sám Ignác. Skrze jeho poměrně složitou organizaci a spiritualitu, jejíž přístup byl velmi inovativní, za sebou Ignác z Loyoly zanechal velmi dobře organizovaný a koncipovaný řád, který výrazně zasáhl do dobové společnosti. Zároveň se zabývá i příchodem jezuitů do českých zemí a úskalími jimž museli čelit.

V dalších kapitolách se práce zabývá založením nejprve rezidenčního domu a posléze koleje v Klatovech, s čímž je neodmyslitelně spojena postava misionáře Vojtěcha Chanovského z Dlouhé Vsi. Zároveň přibližuje postupný vývoj koleje, prostřednictvím četných šlechtických fundací, až ke vzniku samostatné hospodářské jednotky.

Následující stavební vývoj komplexu můžeme rozdělit do dvou fází, první počínající v 50. letech 17. století a druhou po požáru roku 1689, který téměř donutil klatovské jezuitu kolej opustit a přeměnit ji na pouhou rezidenci. Jako architekti se na stavbě s určitostí podíleli Carlo Lurago, kterého vystřídal Giovanni Domenico Orsi, v případě dalších stavitelů si nemůžeme být zcela jisti.

Na předchozí úsek pak navazuje rozbor, popisující finální podobu kostela, jak po architektonické stránce, tak i po umělecké. Z té se nám do dnešních dob dochovala jen o mnoho mladší část mobiliáře. Nicméně nám přetrvala fresková výzdoba od malíře Johanna Hiebela, k níž se nám ovšem nedochovaly prameny a nezůstává tedy, než ji interpretovat dle našich současných poznatků.

V 18. století se klatovská kolej stala velmi významnou v rámci celé české provincie a hned druhou největší mimo koleje pražské. Pro české země, i pro příhraniční oblast sousedního Bavorska, vytvořila tak z Klatov významné centrum vzdělávání.

Jezuité za celých 138 let strávených v Klatovech vybudovali impozantní chrám s kolejí a gymnáziem, které se staly neodmyslitelnou součástí klatovského panoramatu. Zároveň nepopíratelně ovlivnili chod města, rozvinuli katolickou zbožnost, nejen prostřednictvím zbožných bratrstev a zanechali tak významnou stopu v barokní historii Klatov.

Seznam použitých zkratk

kr. – krejcar

míš. – groš míšeňský

zl. – zlatý

sv. – svatý

Obrazová příloha

1. Klatovy, kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, druhá polovina 17. století, průčelí orientované na Náměstí Míru

2. Klatovy, detail portálů na průčelí kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, druhá polovina 17. století

3. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, pohled na hlavní fasádu

4. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, detail portálu blíž k Černé věži

5. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, nádvoří

6. Klatovy, budova jezuitského gymnázia, druhá polovina 17. století, pohled z Balbínovi ulice

Seznam vyobrazení

1. Klatovy, kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, druhá polovina 17. století, průčelí orientované na Náměstí Míru. Foto: archiv autora
2. Klatovy, detail portálů na průčelí kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce, druhá polovina 17. století. Foto: archiv autora
3. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, pohled na hlavní fasádu. Foto: archiv autora
4. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, detail portálu blíže k Černé věži. Foto: archiv autora
5. Klatovy, jezuitská kolej, druhá polovina 17. století, nádvoří. Foto: archiv autora
6. Klatovy, budova jezuitského gymnázia, druhá polovina 17. století, pohled z Balbínovi ulice. Foto: archiv autora

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny

KNM, F, sig VII C 29 — Historia collegi Clattovenis Societatis Ievis ab Ano M. DC. XXX. V., 1660–1725, s. 458

Literatura

BÍLEK 1873 — Tomáš V. BÍLEK: Tovarýštvo Ježíšovo a působení jeho v zemích království Českého vůbec a v kollegiu Pražském u sv. Klimenta zvláště. Praha 1873

BÍLEK 1893 — Tomáš V. BÍLEK: Statky a jmění kollejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených. Praha 1893

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ 2006 — Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ: Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia. Praha 2006

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ / JACKOVÁ 2010 — Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ /Magdaléna JACKOVÁ: Jezuitské divadlo v Čechách. In: Petronilla CEMUS(ed.): Bohemia Justicia 1556–2006. Praha 2010. 895–901

BOROVSKÝ/HOSTAŠ/VANĚK 1899 — František A. BOROVSKÝ/Karel HOSTAŠ/Ferdinand VANĚK: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. Století. VII. Politický okres Klatovský. Praha 1899

BUBEN 2012 — Milan M. BUBEN: Encyklopedie řeholních řádů, kongregací a řeholních společenství v českých zemích. 3. díl. 4. svazek. Řeholní klerikové (jezuité). Praha 2012

ČERNÝ 2003 — Karel ČERNÝ: Ostatky, zázraky a bratrstva v jezuitské koleji v Klatovech v 17. a 18. století. In: FIŠER / HŮRKA / SÝKOROVÁ 2003, 33–50

- ČERNÝ 2010 — Karel ČERNÝ: Klatovy barokní. In. Lenka SÝKOROVÁ (ed.): Klatovy. Praha 2010, 211–250
- ČORNEJOVÁ 2002 — Ivana ČORNEJOVÁ: Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách. Praha 2002
- ČORNEJOVÁ 2007 — Ivana ČORNEJOVÁ: Jezuité v Českých dějinách. Historie a bajky o jezuitech. In: MRÁZ/CHROUST (ed.). 2007, 10–22
- ČORNEJOVÁ 2020 — Ivana ČORNEJOVÁ: Don Martin Hoeff Huerta, klatovský dobrodinec se špatnou pověstí. In: CHROUST/POUPOVÁ/VITÁK 2020, 53–62
- FECHTNEROVÁ 1993 — Anna Fechtnerová: Rektoři kolejí Tovaryšstva Ježíšova v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do roku 1773. 1. sv. Praha 1993
- FRONEK 2013 — JIŘÍ FRONEK: JOHANN HIEBEL (1679–1755). MALÍŘ FRESEK STŘEDOEVROPSKÉHO BAROKA. PRAHA 2013
- HAVLÍK 2018 — Jiří M. HAVLÍK: CHANOWSKY, Adalbertus, SJ. In. Historiam scribere. Řádová historiografie raného novověku. II. Bibliografický slovník. 2018, 173–174
- HAVLÍČEK 2007 — Petr HAVLÍČEK: Pater Vojtěch Chanovský, světec nebo fanatik? In: MRÁZ/CHROUST (ed.). 2007, 84–93
- HEROLD 2007 — Miroslav HEROLD: Klatovský kostel Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce z Loyoly. Příběh jedné stavby Tovaryšstva Ježíšova (1656–1773). In: MRÁZ / CHROUST (ed.). 2007, 111–160
- HEROLD 2021 — Miroslav HEROLD: Seznam zesnulých jezuitů pohřbených v kryptách jezuitského kostela Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce v Klatovech, <http://www.katakomy.cz/media/20590/seznam-zesnulych-jezuitu.pdf>, vyhledáno 18. 3. 2021

HEROLD 2021 — Miroslav HEROLD: Seznam zesnulých dobrodinců a přátel jezuitského řádu z řad měšťanů, šlechty a duchovenstva, pohřbených v kryptách jezuitského chrámu Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Ignáce v Klatovech. Seznam pohřbených v kryptách téhož kostela po zrušení jezuitského řádu. http://www.katakomy.cz/media/21608/seznam_ne-jezuitu.pdf , vyhledáno 18. 3. 2021

HŮRKOVÁ 2006 — Jindra HŮRKOVÁ: Archeologický výzkum v areálu bývalé jezuitské koleje. In: FIŠER/HŮRKOVÁ 2006, 13–36

Ignác z Loyoly/ŠPIDLÍK 2005 — sv. Ignác z Loyoly/ Tomáš ŠPIDLÍK (ed.): Souborné dílo. Duchovní cvičení. Vlastní životopis. Duchovní deník. Olomouc 2005

KIECHEL 2010 —Stefan KIECHEL: Ignác z Loyoly. Jeho postava ve své době. In: Petronilla CEMUS (ed.): Bohemia Justicia 1556–2006. Praha 2010, 57–69

KOCH 2012 — Wilfried KOCH: Evropská architektura. Encyklopedie architektury od antiky po současnost. rozšířené:3. Praha 2012

KOLÁČEK 2010 — Josef KOLÁČEK: První jezuité v Čechách a první z Čech. In: Petronilla CEMUS (ed.): Bohemia Justicia 1556–2006. Praha 2010, 215–224

MIKULEC 2013 — Jiří MIKULEC: Náboženský život a barokní zbožnost v Českých zemích. Praha 2013

MÍRKA 2010 — Jakub MÍRKA: Klatovy osvícenské a v době napoleonských válek. In: Lenka SÝKOROVÁ (ed.): Klatovy. Praha 2010. 251–287

PETERS 1947 — Karel PETERS: Dějiny jesuitské koleje v Klatovech. Praha 1947

ROYT 2013 — Jan ROYT: Slovník biblické ikonografie. Praha 2013

ROYT 1999 — Jan ROYT: *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. st.* Praha 1999

VANČURA 1930–1932 — Jindřich VANČURA: *Dějiny někdejšího král. města Klatov. II. díl. Klatovy 1930–1932*

VALENTOVÁ 2007 — Kateřina VALENTOVÁ: *Jezuité gymnázium počátku 18. století.* In: MRÁZ/CHROUST (ed.). 2007, 100–110

VLČEK/SOMMER/FOLTÝN — Pavel VLČEK / Petr SOMMER / Dušan FOLTÝN: *Encyklopedie českých klášterů.* Praha 1997

WAGNER 1940 — Václav WAGNER: *Jesuitský kostel v Klatovech.* Praha 1940

